

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
TEKSTİL VE MODA TASARIMI ANASANAT DALI
TEKSTİL VE MODA TASARIMI PROGRAMI

**GELENEKSEL ÖZBEK MİLLİ GİYSİLERİNDEN 'ÇAPAN' GİYSİSİNİN
SEMİYOTİK OLARAK İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan:

İSMETULLAH ÇAĞATAY

20126002

Danışman:

Dr.Öğr. Üyesi Güzde BURSALIGİL

İSTANBUL, 2019

İsmetullah ÇAĞATAY tarafından hazırlanan **GELENEKSEL ÖZBEK MİLLİ KİYAFETLERİNDEN “ÇAPAN” GİYSİSİNİN SEMİYOTİK OLARAK İNCELENMESİ** adlı bu çalışma aşağıda adları yazılı jüri üyelerince Oybirliğiyle / ~~Oyçokluğuyla~~ Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 16/09/2019

(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Gözde BURSALIGİL (Danışman)

görde.

Jüri Üyesi : Prof. Kemal CAN

Jüri Üyesi : Prof. Zeki ALPAN (Doğus Üni.)

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
RESİM LİSTESİ	vi
GİRİŞ	1
1. ÖZBEK ULUSAL GİYSİLERİNE GENEL BAKIŞ	2
1.1. Yörelere Göre Geleneksel Özbek Milli Giysileri.....	9
2. ÖZBEK MİLLİ GİYSİLERİNDEN ‘ÇAPAN’	19
2.1. Çapan’ın (Chapan) Tanımı.....	19
2.2. Çapan’da Kullanılan Malzemeler, Teknikler, Renk ve Motif Özellikleri.....	34
2.3. Çapan Giysisini Bütünleyen Başa Takılan Giysi Elemanı Doppî ve Diğer Başlık Çeşitleri	62
2.3.1. Doppî.....	62
2.3.1.1. Chust Doppî	64
2.3.1.2. Margilan Doppîsi	65
2.3.1.3. Taşkent (Kadife) Doppîsi	67
2.3.1.4. Buhara Doppîsi	68
2.3.1.5. Irak î-Doppî “İraqî Doppî”	68
2.3.1.6. Yuvarlak fitilli Doppî	69
2.4. Çapan Giysisini Tamamlayan Diğer Aksesuarlar	72
3. GÜNÜMÜZ ÖZBEK GİYSİLERİ	74
3.2. Avrupalı ve Amerikalı Tasarımcılar Tarafından Tasarlanan Çapan Örnekleri.....	83
SONUÇ	87
TERİMLER SÖZLÜĞÜ	89
KAYNAKLAR	91
ÖZGEÇMİŞ	98

ÖNSÖZ

İnsanoğlunun araştırdığı her konu onun farklı duygularını ve dünyaya olan bakış açısını tanımlar. Hangi kültür veya coğrafyada yaşadığı önemli bir etkidir. Çocukluğumda aile büyüklerimin dini ve milli bayramlarda üzerlerinde giydikleri Özbek milli giysileri ilgimi çeken bir unsur olmuştur. Milli ve geleneksel bir giysi olan çapan Özbekler için her zaman kültürel bir değer olmuştur. Son zamanlarda bu geleneksel giyim tarzının unutulmaya yüz tutması sebebiyle bu kültürel mirasın unutulmaması, yaşatılması ve geliştirilmesi adına bu tez çalışmasının hazırlanmasına karar verilmiştir.

Araştırmalarda geleneksel giysiler, desenler ve zor aşamalarda hazırlanan kumaşlar incellenmiştir. İpek yollunun Özbek topraklarından geçmesi ve ipek kumaşına ikat tekniği uygulanarak elden edilen kumaşların giyim kuşam üzerindeki etkileri bu konuya karşı olan ilgiyi arttırmıştır.

Çapan giysisi ikat tekniği ile (abre) yapılan kumaşlardan meydana geldiğinden çapan ve ikat dünya literatüründe iç içe kullanılmıştır. “Çapan’ Giysisinin Semiyotik Olarak İncelenmesi”ni ele alarak bu tezin kütüphanemize ve Türkiye giysi sanatına katkıda bulunmasını içtenlikle arzu ediyorum.

Araştırma ve yazım aşamalarında bilgi ve desteğiyle tez çalışmamda büyük katkıda bulunan danışman hocam Dr.Öğr. Üyesi Gözde BURSALİGİL’e içten teşekkürlerimi sunarım. Doğru eleştirileri ile tezin daha iyi ve faydalı olmasına yardımcı olan saygıdeğer jürim; Prof. Kemal CAN, Prof. Zeki ALPAN’a katkılarından dolayı minnettirim.

Bana her konuda olduğu gibi bu süreçte destek olan eşim Nurcan Çağatay ve kızım Nergis Yağmur Çağatay’a teşekkür ederim.

Bu tez çalışmamı, bana ilham vererek hayatımda her zaman ışık olan, sevgili babam şair Habibullah Hemnava Çağatay’a armağan ediyorum.

ÖZET

“Geleneksel Özbek Milli Giysilerinden ‘Çapan’ Giysisinin Semiyotik Olarak İncelenmesi “ konulu tezde; çapanın tanımı yapılarak tarihsel gelişimi incelenmiştir. Özbeklerde çapanın özellikleri araştırılmıştır. Özbek çapanlarında farklı yörelere göre yaşamın ve sınıfsal özelliklerin üzerinde durulmuştur.

Üç bölümden oluşan tez çalışmasının giriş bölümünde konu genel olarak değerlendirilmektedir. Çalışmanın ilk bölümünde, Özbekistan'ın geleneksel giysilerinin kültürel tarihsel gelişimi ve yörelere göre farklılıkları hakkında bilgiler yer almaktadır.

İkinci bölümde, Özbekistan'da geleneksel giysi olan çapanın tanımı, çapan giysisinde kullanılan malzeme, renk ve motif özelliklerinden bahsedilmiştir. Çapan giysisini bütünleyen başa takılan giysi elemanı doppi ve diğer başlık çeşitleri ele alınmıştır.

Çalışmanın son bölümünde, günümüz Özbek tasarımcıları, Dünyanın farklı yerlerinden tasarımcıların etkileşimi sonucu ortaya çıkan tasarımların Özbek tekstili ve giysi tasarımına etkileri ve bugün geldiği noktaya değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özbek Giysileri, Çapan, Doppi, İkat, Giysi Tasarımı

ABSTRACT

In the thesis titled “A Semiotic Examination of the Dress ‘Chapan’, a Traditional Uzbek National Dress”; the chapan was defined and its historical development was examined. The characteristics of chapan for the Uzbek were searched. The life and class characteristics of Uzbek chapan according to different regions were emphasized.

The thesis consists of three sections, and in the introduction section, the subject is evaluated in general. In the first section of the study, information on the cultural and historical development and differences of the traditional clothes of Uzbekistan according to the regions is included.

In the second section, the definition of chapan, the traditional dress in Uzbekistan, was made and the materials used, color and patterns were explained. Doppi, a kind of headwear completing the chapan dress, and other types of headwear were reviewed.

In the last section of the study, current Uzbek designers, the effects of the designs prepared as a result of the interaction of the designers from different parts of the world on Uzbek textile and clothing design and the current situation were discussed.

Key Words: Uzbek Dresses, Chapan, Doppi, İkat, Fashion Design

RESİM LİSTESİ

Resim 1.1:	Özbekistan haritası	2
Resim 1.2:	Mingtepa'nın arkeolojik kazılardabulunan el işi atölyesi kalıntısı	4
Resim 1.3:	Uygur çift katmanlı erkek giysileri- (Bezekli) Mağaraları (Xinjiang, Çin).....	5
Resim 1.4:	Timur hükümdarlığından bir prensin alayı minyatürü	5
Resim 1.5:	Paranja örneği, 19. yy., Özbekistan	6
Resim 1.6:	Paranja giyen Özbek kadınlar, 19. yy. Özbekistan.....	7
Resim 1.7:	Avustralya Uygulamalı Sanatlar ve Bilim Müzesinde bulunan Paranjanın ön görünüşü	7
Resim 1.8:	Avustralya Uygulamalı Sanatlar ve Bilim Müzesinde bulunan Paranjanın Paranja arka görünüş	7
Resim 1.9:	Yaktak giyen özbek gençler	8
Resim 1.10:	Kamzul giysi örneği, 20. yy., Özbekistan	9
Resim 1.11:	Taşkent Sanat müzesinde yer alan Fergana yöresine ait Bekasam çapanı 1960, pamuk ipek karışımı.....	10
Resim 1.12:	Taşkent Sanat müzesinde yer alan Fergana yöresine ait çapanı 19. yy, pamuk ipek karışımı, el yapımı kadın çapanı.....	11
Resim 1.13:	Taşkent Sanat müzesinde yer alan Fergana yöresine ait 20. yy, pamuklu astarlı, İpek, el yapımı erkek çapanı.....	11
Resim 1.14:	Taşkent Sanat müzesinde yer alan Buhara yöresine ait 1999 yılı, altın işlemeli erkek çapanı.....	13
Resim 1.15:	İpek brokar çapan giyen Buhara Emiri, 20. yy.	14
Resim 1.16:	Buhara yöresine ait İpek brokar çapan giyen Buhara hükümet yetkilisi 19.yy.	15
Resim 1.17:	İpek brokar çapan giyen Buhara mahkeme yetkilisi 19.yy	15
Resim 1.18:	Pamuklu çapan giyen bir grup Akademisyen, 20. yüzyılın başlarında devrim öncesi Özbekistan.	16

Resim 1.19:	Pamuklu çapan giyen köylü ve göçebeler, 20. yüzyılın başlarında devrim öncesi Özbekistan.	16
Resim 1.20:	Kamzul (Kolsuz uzun çapan).	18
Resim 2.1:	Kerkük Türk'lerinde Çapan.....	20
Resim 2.2:	Moğollar'da çapan resmi.....	21
Resim 2.3:	Tunik çizim örneği	22
Resim 2.4:	20. yüzyılın sonları ait tunik örneği.....	23
Resim 2.5:	Tunik giyen bir grup Özbek genç kadını, 20.yy Özbekistan.....	23
Resim 2.6:	Tunik giyen Özbek erkekler, 20.yy Özbekistan	24
Resim 2.7:	Tunik giyen Özbek Kadınları, 20.yy Özbekistan	24
Resim 2.8:	Sureyya Osmanoğluna babasının düğün hediyesi Özbek pantolon,2000.Özbekistan	25
Resim 2.9:	Özbek kadın pantolon(ishton) Teknik çizimi	25
Resim 2.10:	Özbek kadın pantolon (ishton)	26
Resim 2.11:	Avustralya, Melbourne Victoria Ulusal Müzesinde yer alan pembe ipek pantolon örneği, 20. yy	26
Resim 2.12:	Avustralya , Melbourne Victoria Ulusal Müzesinde yer alan pembe ipek pantolon örneği, 20. yy	27
Resim 2.13:	Özbek kadın pantolon örneği , 20. yy, İpek, el yapımı, Özbekistan..	27
Resim 2.14:	Cavit Osmanoğlu'na kayınpederinin düğün hediyesi işlemeli Buhara düğün çapanı,2000.Özbekistan.	28
Resim 2.15:	Cavit Osmanoğlu'na kayınpederinin düğün hediyesi işlemeli Buhara düğün çapanının teknik çizimi,2000.Özbekistan.	28
Resim 2.16:	Sureyya Osmanoğlu'na babasının düğün hediyesi işlemeli Buhara düğün giysisi,2000.Özbekistan.....	29
Resim 2.17:	Sureyya Osmanoğlu'na babasının düğün hediyesi işlemeli Buhara düğün giysisinin teknik çizimi,2000.Özbekistan.....	29
Resim 2.18:	Özbekistan'dan satın alınmış Özbek çapan.2007.Özbekistan. Taşkent	29
Resim 2.19:	Özbekistan'dan satın alınmış Özbek çapanının teknik çizimi. 2007. Özbekistan.Taşkent	29

Resim 2.20:	Özbekistan'dan satın alınmış Özbek çapan.2007.Özbekistan. Taşkent.	30
Resim 2.21:	Özbekistan'dan satın alınmış Özbek çapanının teknik çizimi. 2007.Özbekistan.Taşkent	30
Resim 2.22:	Özbekistan'dan satın alınmış Özbek Beykasam(Beykasap) çapanı.2007.Özbekistan.Taşkent.	31
Resim 2.23:	Özbekistan'dan satın alınmış Özbek Beykasam(Beykasap) çapanının Taşkent teknik çizimi. 2007.Özbekistan.....	31
Resim 2.24:	El dokuması ipek ikat çapan.Victoria Ulusal Galerisi, Melbourne Alexandra ve Leigh Copeland'ın Hediyesi, 2012	31
Resim 2.25:	Avustralya , Melbourne Victoria Ulusal Müzesinde yer alan ipek pamuk karışımı çapan, 2012.....	32
Resim 2.26:	Avustralya , Melbourne Victoria Ulusal Müzesinde yer alan ipek pamuk karışımı çapan, 2012.....	32
Resim 2.27:	Hun mezarlarında bulunmuş işlemeli kol. (yen)	33
Resim 2.28:	Fatih albümünde bir uzun yen gösterisi (orta Asya asıllı).....	33
Resim 2.29:	Atlas kumaş.	36
Resim 2.30:	El dokuması pamuk ipek kumaş Adras, XIX. Yüzyıl sonu, Buhara ..	37
Resim 2.31:	El dokuması pamuk ipek kumaş Adras, XIX. Yüzyıl sonu, Buhara ..	37
Resim 2.32:	Beykasam kumaştan yapılmış çapan örneği.....	38
Resim 2.33:	Beykasam kumaş	38
Resim 2.34:	Bahmal kumaş(Özbek kadife).	39
Resim 2.35:	Bahmal kumaş	39
Resim 2.36:	Los Angeles şehir müzesinde yer alan Abra kumaştan dikilmiş çapan , Orta Asya, 19.yy,	40
Resim 2.37:	Los Angeles şehir müzesinde yer alan Abra kumaştan dikilmiş çapan, Orta Asya, 19.yy	40
Resim 2.38:	Los Angeles şehir müzesinde yer alan Abra kumaştan dikilmiş çapan, Orta Asya, 19.yy	41
Resim 2.39:	Los Angeles şehir müzesinde yer alan Abra kumaştan dikilmiş çapan, Orta Asya, 19.yy	41
Resim 2.40:	Los Angeles şehir müzesinde yer alan Abra kumaştan dikilmiş çapan, Orta Asya, 19.yy	42

Resim 2.41:	Jiyak.....	42
Resim 2.42:	Çapanların çeşitli kısımlarında kullanılan jiyak örneği.....	43
Resim 2.43:	Beyaz geleneksel giysi giyen Özbek gençleri.Taşkent.2017.....	44
Resim 2.44:	Mavi.....	45
Resim 2.45:	Kırmızı ikat.....	46
Resim 2.46:	Kırmızı, sarı ve yeşil çapan (<i>Munisak</i>)	47
Resim 2.47:	Koçboynuzu motifi.....	48
Resim 2.48:	Akrep motifi	49
Resim 2.49:	Nar motifi	49
Resim 2.50:	Soğan sembolü.....	50
Resim 2.51:	Badem motifi	50
Resim 2.52:	Böcek sembolü motif.....	51
Resim 2.53:	Muska sembolü taşıyan çapan.....	51
Resim 2.54:	Taşkent Sanat müzesinde yer alan , Samarkand yöresine ait, el yapımı nakış Suzani örneği 20.y.y,.....	52
Resim 2.55:	Taşkent Sanat müzesinde yer alan, el yapımı nakış, Suzani örneği.19.y.y	53
Resim 2.56:	İpek, el işlemeli, Nurata suzani örneği,19 y.y, Özbekistan,	53
Resim 2.57:	Taşkent Sanat müzesinde yer alan, el yapımı secade, altın işlemeli, Suzani örneği.19.y.y, Buhara	54
Resim 2.58:	Taşkent Sanat müzesinde yer alan , el yapımı, yastık kılıfı, altın işlemeli, Suzani örneği.19.y.y , Buhara.....	54
Resim 2.59:	Metropolitan müzesinde yer alan, Buhara yöresine ait, ipek, metal sarılı iplik işlemeli, suzani çapan örneği, 19.yy	55
Resim 2.60:	Buhara yöresine ait, ipek, metal sarılı iplik işlemeli,suzani çapan örneği, sırttan görünümü, 19.yy	55
Resim 2.61:	Metropolitan müzesinde yer alan, Buhara yöresine ait, ipek, pamuk, işlemeli suzani kadın çapan örneği,20 y.y	55

- Resim 2.62:** "Uluslararası Proje (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Namangan Devlet Üniversitesi), Ağustos 2016 Namangan, Özbekistan." 56
- Resim 2.63:** "Uluslararası Proje (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Namangan Devlet Üniversitesi), Ağustos 2016 Namangan, Özbekistan." 57
- Resim 2.64:** Uluslararası Proje (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Namangan Devlet Üniversitesi), Ağustos 2016 Çust , Özbekistan. 57
- Resim 2.65:** Uluslararası Proje (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Namangan Devlet Üniversitesi), Ağustos 2016 Çust , Özbekistan. 58
- Resim 2.66:** Uluslararası Proje (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Namangan Devlet Üniversitesi), Ağustos 2016 Çust , Özbekistan. 58
- Resim 2.67:** Uluslararası Proje (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Namangan Devlet Üniversitesi), Ağustos 2016 Çust , Özbekistan. 59
- Resim 2.68:** Uluslararası Proje (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Namangan Devlet Üniversitesi) Ağustos 2016 Çust , Özbekistan. 59
- Resim 2.69:** Uluslararası Proje (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Namangan Devlet Üniversitesi) Ağustos 2016 Çust , Özbekistan. 60

Resim 2.70:	Uluslararası Proje (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Namangan Devlet Üniversitesi) Ağustos 2016 Çust , Özbekistan.	60
Resim 2.71:	Uluslararası Proje (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Namangan Devlet Üniversitesi), Ağustos 2016 , The State Art Museum Of Özbekistan, Taşkent, Özbekistan.	61
Resim 2.72:	Özbek doppisindeki saklı mesaj	63
Resim 2.73:	Stilize edilmiş tavus kuşu resmi.	64
Resim 2.74:	Chust ve Margilan el nakışlı doppileri. 20.yy., Özbekistan.	65
Resim 2.75:	Chust ve Margilan el nakışlı doppi örneği ön görünüşü.....	65
Resim 2.76:	Chust ve Margilan el nakışlı doppileri 20.yy.,Özbekistan	66
Resim 2.77:	Margilan dopi ölçü örneği(üst görünüş ve yan kesit).	66
Resim 2.78:	Margilan doppilerinin üst görüş teknik çizimi.	66
Resim 2.79:	Özbekistan sanat müzesinde yer alan kadın doppisi, 20.yy.	67
Resim 2.80:	Özbekistan sanat müzesinde yer alan kadın doopisi, 20.yy.	67
Resim 2.81:	Özbekistan sanat müzesinde yer alan Buhara doppisi. 20.yy.....	68
Resim 2.82:	Özbekistan sanat müzesinde, Şehrisebz doppisi, “Irak î”, 20.yy	68
Resim 2.83:	Yuvarlak fitilli doppi,20.yy., Özbekistan	69
Resim 2.84:	Çögirme (Kalpak) giyen bir grup,Özbekistan, 20.yy.	69
Resim 2.85:	HAT (Tahya), 20.yy., Özbekistan	70
Resim 2.86:	2006 yılında Semerkant'ta salla takan bir adamın fotoğrafı.	71
Resim 2.87:	Kulta, ipek nakış işlemeli, 20.yy.,Özbekistan	71
Resim 2.88:	Deri Çizme örneği.	72
Resim 2.89:	Özbek Lakai Gümüş başlıklı ipek püsküllü ve geleneksel tokalı kemer.	73
Resim 2.90:	Belbağı örneği, 20.yy., Özbekistan.	73

Resim 3.1:	Dilyara kaipova'nın Mickey Mouse den esinlenerek oluşturulmuş ikat kumaştan yapılmış çapan örneği, Taşkent.....	75
Resim 3.2:	Dilyara Kaipova'nın "Scream" filminden esinlenerek oluşturulmuş ikat kumaştan yapılmış çapanı örneği, Taşkent 2016.....	76
Resim 3.3:	Dilyara Kaipova'nın "Star Wars" filminden esinlenerek oluşturulmuş ikat kumaştan yapılmış çapan örneği, Taşkent 2016.....	76
Resim 3.4:	Dilyara Kaipova'nın "Batman" filminden esinlenerek oluşturulmuş ikat kumaştan yapılmış çapan örneği, Taşkent 2016.....	76
Resim 3.5:	Saida Amir "Hayal Gücü Oyunu" koleksiyonundan 2008, Kazakistan	77
Resim 3.6:	Saida Amir "Hayal Gücü Oyunu" koleksiyonundan 2008, Kazakistan	77
Resim 3.7:	Saida Amir "Sartın Yeni Kadınları" koleksiyonundan 2009, Özbekistan	78
Resim 3.8:	Saida Amir "Sartın Yeni Kadınları" koleksiyonundan 2009, Özbekistan	78
Resim 3.9:	Dildara Kasimova "Sihirli Yolculuk" koleksiyonundan, 2016, Özbekistan	79
Resim 3.10:	Dildara Kasimova "Sihirli Yolculuk" koleksiyonundan, 2016, Özbekistan	79
Resim 3.11:	Zulfiya Soltan'nın "Harem Beauties Riot" koleksiyonundan 2015, Moskova	80
Resim 3.12:	Zulfiya Soltan'nın "Harem Beauties Riot" koleksiyonundan 2015, Moskova	81
Resim 3.13:	Zulfiya Soltan 'nın "Harem Beauties Riot" koleksiyonundan 2015, Moskova	81
Resim 3.14:	Madina Kasimbaeva'nın "Sihirli İpliklerin Saklanması" sergisi 2016, Taşkent	82
Resim 3.15:	Madina Kasimbaeva'nın "Sihirli İpliklerin Saklanması" sergisi 2016, Taşkent	82
Resim 3.16:	Oscar De La Rentanın 2005 Son bahar- Kış koleksiyonuna ait Trençkottasını	83
Resim 3.17:	Oscar De La Renta 2019 İlkbahar-Yaz koleksiyonuna ait tasarımlar	84

Resim 3.18: Oscar De La Renta 2019 İlkbahar-Yaz koleksiyonundan bir ikat elbise tasarımı	84
Resim 3.19: Valentino'nun koleksiyondan suzani nakış işlemeli kumaş örneği 2015	85
Resim 3.20: Valentino'nun koleksiyondan suzani nakış işlemeli giysi tasarım örnekleri 2015.....	85
Resim 3.21: Valentino'nun koleksiyondan suzani nakış işlemeli giysi tasarım örnekleri 2015.....	86
Resim 3.22: Armani markasına ait ikat ceket tasarımı	86

GİRİŞ

Doğanın etkilerinden korunmak amacıyla ortaya çıkan giyim, ekonomik, kültürel ve sosyal olaylardan etkilenecek sürekli kendini yenilemiş bir olgudur. Vücudu dış etkenlere karşı koruyan bir araç olan giyim, süsleme isteğini yerine getiriyor. Tüm toplumlarda giyim kültürüne değer yargıları, inanç ve geleneklerin etkisi büyüktür. Üretilen giysilerde, kullanılan renkler ve şekillerde bu etkiler görülmektedir. Geyim kültürü, toplumları ve çeşitli yönleri olan bireyleri tanımada dikkate alınması gereken önemli yapılardan biridir. Çünkü bir toplumun giyim kültürü, bize ekonomik yapı ve gelenekleri, değer yargılarını, o toplumun estetik ve sanatsal özelliklerini tanıma konusunda çok önemli bilgiler sağlamaktadır. Özbek giyim kültürü, Özbekistan'da yaşayan insanların yaşam tarzını ve dünya görüşünü büyük ölçüde yansıtan bir özelliğe sahiptir. Sanayileşme ve modern toplumun yayılmasıyla giyim kuşam geleneği eski önemini yitirmiştir. Bu geleneğin son örnekleri düğün törenlerinde, aile koleksiyonlarında ve müzelerde görülebilmektedir. Bu araştırmada, geleneksel giysilerdeki yöresel öğelerden yola çıkılarak, günün moda eğilimlerine uygun giysi tasarımlarının oluşturulması ve geleneksel giysilerin moda ve giyim sektöründe sürdürülebilirliğinin sağlanması hususu hatırlatılmak istenmiştir.

1. ÖZBEK ULUSAL GİYSİLERİNE GENEL BAKIŞ

“Türklerin anavatanı Orta Asya’dır. Burası doğudan Kadirgan dağlarından batıda Ural dağları ile Hazar denizine kadar, kuzeyden Sibiry’a da, Güneyde Çin, Tibet ve İran ülkelerine kadar uzanan geniş sahadır.”¹

Özbekistan 1991 yılında SSCB’ den ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Özbekistan coğrafi olarak; Afganistan, Türkmenistan, Kırgızistan ve Tacikistan ile sınır komşusudur. Başkenti Taşkent olan ülke; 12 şehir, bir özerk bölge ve bir bağımsız şehirden oluşmaktadır. Yaklaşık 35 milyonluk bir nüfusa sahip olan ülkenin resmi dili Özbek Türkçesi olmasına karşın, gündelik hayatta Rusça ve Karakalpakça da kullanılmaktadır.

Resim 1.1: Özbekistan haritası²

“Özbeklerin kökeni hakkındaki tarihçilerin çoğunluğunun ortak olduğu görüş; Özbeklerin Türk ve Moğol kavminden meydana gelmeleridir.”³

¹ Durmuş, İlhami, İskitler (Sakalar), Saray, Özbek Türkleri, Ankara 1993, s.46

²Brown, Özbek giysileri üzerine,12 Mart 2018: Bölüm1,s,4,
<https://tr.maps-uzbekistan.com/img/1200/%C3%96zbekistan-haritas%C4%B1-.jpg>

³ Bkz. Mustafa Kafalı, Altın Ordu Hanlığının Kuruluş Ve Yükseliş Devirleri, İstanbul 1978.39.41-44Togan Bugün ki Türküli,

Orta Asya topraklarında yaşayan Özbek halkının giyimi, doğal çevre koşulları, yaşam tarzı, akraba ve kabile geleneklerini koruyarak gelişmiştir. Arkeolojik anıtlar, duvar resimleri, günümüze kadar gelen el yazması kitaplardaki yazılı kaynaklar, minyatürler, insanların giysileri hakkında fikir vermektedir.

“Bölgede hayvancılık oldukça gelişmiş olduğundan, dokuma çoğunlukla yün ile yapılmıştır. M.Ö. 6. yüzyıla kadar yünlü kumaşlardan yapılan giysiler pratik olarak deriden yapılanların yerini almıştır. Arkeolojik araştırma materyalleri ve duvar resimleri, erken ortaçağ döneminde Çeçenlerin ipektan yapılmış “kaftan benzeri bir palto” giydiğini, fakir insanlar tarafından giyilenlerin beyaz patiskadan yaptığını göstermektedir. Bu bilgi aynı zamanda yazılı kaynaklar, özellikle tanınmış bir Çinli gezgin Syuan Xiang’ın çalışmaları ile de doğrulanmaktadır. O dönemin Tokharistanı “Özbekistan, Tacikistan ve Afganistan topraklarında Amu Derya’nın kuzeyindeki tarihi bölgedir.”⁴

“Ortaçağ erken dönemlerinde Fergana Vadisinde yer alan Mingtepa’nın eski adı Ershi’dir. Fergana Vadisi, Orta Asya’nın en eski tarihi ve kültürel bölgelerinden biridir. Büyük İpek Yolu’ndaki bir ticaret şehriydi. Ershi şehrinin kalıntılarında, İç duvarlı mahfazanın güney duvarı içinde bir el işi atölyesi kalıntısı tespit edilmiş ve kazılmıştır.”⁵

⁴Davlatova,Saodat,national costume,san’at dergisi,makale. 01.07.2006, Sayı.3-4.Özbekistan.http://sanat.orexca.com/2006/2006-3/national_costume/

⁵Davlatova,Saodat,national costume,san’at dergisi,makale. 01.07.2006, Sayı.3-4.Özbekistan.http://sanat.orexca.com/2006/2006-3/national_costume/

Resim 1.2: Mingtepa'nın arkeolojik kazılarda bulunan el işi atölyesi kalıntısı⁶

“Ortaçağdan kalma bazı minyatürler çizgili kumaşları resmetmektedir. Orta Asya minyatüründe giysi eğitimi alan Akademisyen Galina Pugachenkova' ya göre, orta çağda 16.y.y.da kullanılan çizgili kumaşlar yalnızca Orta Asyalılara özgüdür. Minyatür resimlerde görülen resimlere bakılırsa, bu tür giysiler çok zengin olmayan insanlar tarafından giyilirdi; önlük, pantolon ve türban giyerlerdi. 15. yüzyılda, Timur hanedanlığı yönetimi döneminde, çift katmanlı giysiler, yani farklı renkli astarlı üst giysiler ve uzun iç çamaşırlar tercih edilmiştir.”⁷

⁶<https://mingtepa.uz/wp-content/uploads/photo-gallery/27.jpg>

⁷Davlatova, Saodat, national costume, san'at dergisi, makale. 01.07.2006, Sayı.3-4. Özbekistan. http://sanat.orexca.com/2006/2006-3/national_costume/

Resim 1.3: Uygur çift katmanlı erkek giysileri- (Bezekli) Mağaraları (Xinjiang, Çin)⁸

Timur hükümdarlığından bir prensin alayının minyatür örneği, bize Timur hanedanlığı döneminde çift katmanlı giysilerin kullanıldığı bilgisini vermektedir. Bu minyatür İstanbul Topkapı Saray Müzesinde bulunmaktadır.

Resim 1.4: Timur hükümdarlığından bir prensin alayı minyatürü⁹

⁸<https://i-h1.pining.com/564x/ed/cb/0f/edcb0f7e87791ea8dcd97a9d60944cea.jpg>

⁹https://www.bulgari-istoria-2010.com/booksBG/Ist_Sr_A_4_1.pdf/.sayfa491

“ (Maveraiinnehir’deki, “ Orta Asya’da, Ceyhun ve Seyhun nehirleri arasında kalan tarihi bölge).Timurlar ve Hindistan’da Babürler hüküm sürerken, âlimler, devlet memurları ve din adamları paranja benzeri giysiler giydiler. “Paranja” terimi hem erkek hem de kadın giysilerini ifade eder Şeybânî“hanedanının egemenliği döneminde, paranja-çapan âlimlerin giysisi olarak kabul edilmiştir.”¹⁰

Resim 1.5: Paranja örneği, 19. yy., Özbekistan¹¹

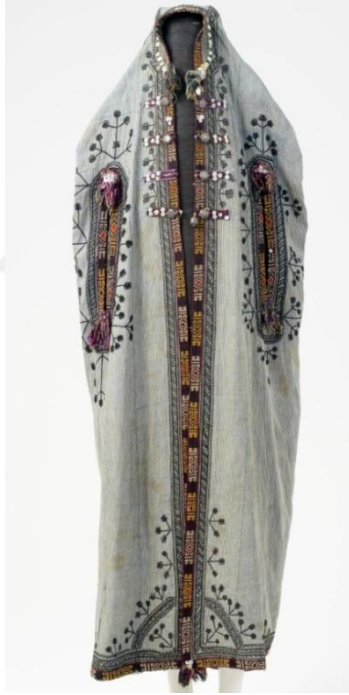
Paranja, Orta Asya’da uzun bir geleneğe sahip olan sahte kollu elbisedir. Erkek cüppesinden baş ve vücudu kaplayan bir kadın başlığına dönen paranja kadınlar ve kızlar için geleneksel bir Orta Asya cübbesidir. Bu giysi, kadınlar için önemli bir giysi haline gelmiştir. 17. ve 18. yüzyıllarda geleneksel kesim giysileri gelişmeye devam etmiştir.

¹⁰ DavlatovaSaodat, national_costume.01.07.2006 sayı.3-4 http://sanat.orexca.com/2006/2006-3/national_costume/

¹¹<http://www.susanmeller.com/wp-content/uploads/PARANJA-closed.png>

Resim 1.6: Paranja giyen Özbek kadınlar, 19. yy. Özbekistan¹²

Resim 1.7: Avustralya Uygulamalı Sanatlar ve Bilim Müzesinde bulunan Paranjının ön görünüşü¹³

Resim 1.8: Avustralya Uygulamalı Sanatlar ve Bilim Müzesinde bulunan Paranjının Paranja arka görünüşü¹⁴

20. yüzyılın başlarında, Özbek geleneksel giysileri şekil kazanmaya başlamıştır. Bu dönemde Özbekistan, üretim ilişkileri ve ticari bağlantılarında hızlı bir gelişme

¹²<https://www.rekontalk.com/wp-content/uploads/2015/11/23-Myths-and-Reality-About-Uzbekistan-3.jpg>

¹³https://d3ecqbn6etsqar.cloudfront.net/9k_BRi_rNfjceiqhPgprT8RIJE=/origxorig/363630.jpg

¹⁴<https://d3ecqbn6etsqar.cloudfront.net/QX35RJxdTJhVFf-bMN5TTw9x2EU=/origxorig/365006.jpg>

yaşamıştır. Bu gelişmeler seri üretimde bir artışa yol açmıştır. Dikiş makineleri, giysi yapımında bir nevi “devrim” yaratmıştır. Vücut şeklini gizleyen geleneksel olarak geniş, uzun elbiselerle birlikte, vücut şeklini gösteren Avrupa tarzı elbiseler ortaya çıkmıştır. Yakalı gömlek “yaktak” ülkenin birçok bölgesinde moda olmuştur; bu gömlekler kent sakinleri, özellikle de ticaret yapan insanlar tarafından giyilmiştir. Yaktak “bez, ipek ve pamuklu kumaşlardan dikilen açık yakalı erkek gömleğidir.” Özbek halkı arasında çok popüler olmuştur.

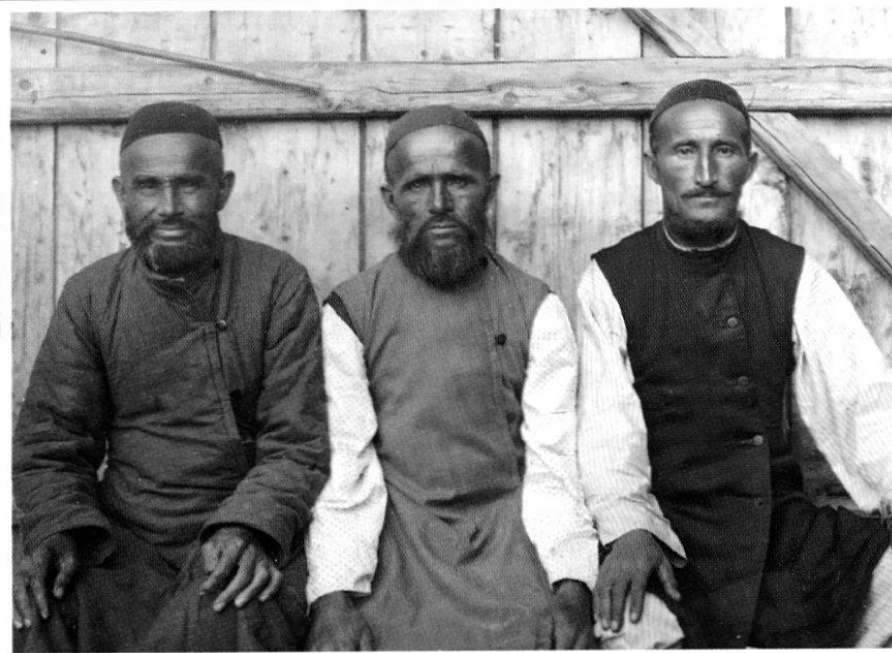

Resim 1.9: Yaktak giyen özbek gençler¹⁵

“19. yy da Harezimde yepyeni bir erkek giysisi olan “kamzul “ ortaya çıkmıştır. Kolsuz uzun çapan şeklinde olan kamzulu Harezimli’ler Volga nehri kıyısında yaşayan Tatarlar’dan benimsemişlerdir. Yazlık kamzullar, elbise yapımında kullanılan saten kumaşlardan yapılmıştır. Kışın kalın pamuklu kumaştan dikilmiş kışlık kamzullar da görülmüştür. Kumaşın türü mevsime göre seçilmiştir.”¹⁶

¹⁵<http://www.manzaratourism.com/userfiles/image/Uzbekistan/dress1.jpg>

¹⁶ İbrahimova, Shahina Boboxonovna: Özbek milli giysileri ve takıları pdf,makale,s.694

Resim 1.10: Kamzul giysi örneği, 20. yy., Özbekistan¹⁷

1.1. Yörelere Göre Geleneksel Özbek Milli Giysileri

“Özbek millî giysileri, genellikle geniş, uzun dikilmiş ve insan vücudunun tamamını kapatma özelliğini taşımıştır. Eskiden Özbek erkekleri, elbise olarak yaktak-lazım “beyaz bezden dikilmiş yakasız, uzun elbise” ve altına bez ya da diğer kumaşlardan dikilmiş geniş şalvar giyerlermiş. Ayakkabı olarak da kavuş-mahsı (ince deriden yapılmış yumuşak tabanlı çizme ve galoşa benzer ayakkabı), Baş giyimi olarak da doppi (takke), telpek “kürklü şapka”; Üst giyim olarak da çapan (cüppe, entari) giymişler, bellerine bez veya ipek bel bağı bağlamışlardır. Özbek milli giysileri, kültürel bakış, sosyal ekonomik durum, medeni yaşam, dini inançlara bağlı olarak meydana gelmiş ve gelişmiştir. Özbek milli giysileri, millet kültürünün ayrılmaz bir parçası olarak şekillenmiştir.”¹⁸

Tarihte Taşkent Doğu’yla Batı arasında uzanan İpek yolu üzerinde önemli bir ticaret durağıdır. Taşkent Arapların ardından Moğolların egemenliğine girmiştir. (14.yy.) Timur zamanında, da bilim, sanat ve ticaret merkezi olarak en parlantılı dönemini

¹⁷<http://2.bp.blogspot.com/-dbO-GJoldbY/TdWdEwtayQI/AAAAAAAAAvw/cZUZ239X-tk/s640/Image59.jpg>

¹⁸ İbrahimova, Shahina Boboxonovna, Özbek milli kıyafetleri ve takıları, makale,s.693, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/IBRAHIMOVA-Shahina-Boboxonovna>

yaşamıştır. Özbek Sosyalist Cumhuriyetine başkentlik yapan Taşkent, 1991'den beri bağımsız Özbekistan Cumhuriyetinin başkentidir.

“Fergana ve Taşkent bölgelerinde erkeklerin giydikleri elbiseye yaktak denirdi. Yaktak Fergana’da biraz kısa, Taşkent’teyse biraz uzun giyilirdi. Ferganalı’lar beyaz iç çamaşırı, çizgili siyah ya da koyu yeşil üst giyim giyyiyorlardı. Zengin olanlar ipek, kadife ve simli kumaştan yapılmış giysiler giyyiyorlardı. Fergana ve Taşkent bölgelerinde erkekler başlarına doppi (takke) giymişlerdir. İlkbahar ve sonbahar mevsimlerinde takkenin üstüne bez kumaş sarmışlardır.Ferganada diğer bölgelere göre dar ve vücuda yapışık elbiseler terih edilmiştir. Geleneksel milli kadın elbiseleri; lazım (paça, şalvar), çapan (cüppe, entari tipi), mürsak, yelekten oluşuyordu. Fergana ve Taşkent kadınları mürsak üzerine ipek, bekasam (atlas), saten, yün ve diğer kumaşlardan dikilmiş ton (don, cüppe, entari) giymişlerdir. Elbiseleri de adras, atlas, ipek ve diğer kaliteli kumaşlardan dikilirdi.”¹⁹

Resim 1.11: Taşkent Sanat müzesinde yer alan Fergana yöresine ait Bekasam çapanı 1960, pamuk ipek karışımı.²⁰

¹⁹ Ibrahimova, ShahinaBoboxonovna: Özbek milli kıyafetleri ve takıları pdf,makale,s.693, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/IBRAHIMOVA-Shahina-Boboxonovna>

²⁰http://www.artmuseum.uz/photo/national_clothes/big/odejda_big_4.jpg

Resim 1.12: Taşkent Sanat müzesinde yer alan Fergana yöresine ait çapanı 19. yy, pamuk ipek karışımı, el yapımı kadın çapanı.²¹

Resim 1.13: Taşkent Sanat müzesinde yer alan Fergana yöresine ait 20. yy, pamuklu astarlı, İpek, el yapımı erkek çapanı.²²

Buhara giysileri; büyük ipek yolu tekstil tarihinde önemli bir rol oynamıştır. Bu rota boyunca taşınan ana ürün ipekti. Zamanla diğer uluslar ipek üretmeyi öğrenmişlerdir.

²¹ http://www.artmuseum.uz/photo/national_clothes/big/odejda_big_3.jpg

²² http://www.artmuseum.uz/photo/national_clothes/big/odejda_big_3.jpg

Büyük İpek yolu boyunca gelişen başlıca tekstil merkezlerinden biri Buhara şehriydi. Burada Bizans ve Mısır'a kadar ihraç edilen beyaz, kırmızı ve yeşil renkte kumaşlar üretilmiştir.

“Buhara giysileri Fergana ve Taşkent bölgeleri giysilerinden farklıydı. Buhara erkeklerinin elbiseleri uzun ve geniş çapan (entari, cüppe) ve gömlekten oluşuyordu. Zengin kişilerin giydikleri simli kumaş giysiler kibar ve haşmetli olmasıyla fark ediliyordu. Bu yüzden Buhara çapanları meşhurdur. Buhara da zar (simli) dikilmiş çapan (cüppe, kaftan)lar ve takkeler (doppi) düğün ve bayram giysileri sayılmaktadır. Buhara da erkekler başlarına taktıkları takkenin üzerinden sarık sarmışlardır. Gömleklerin kolları geniş, boyları kısadır. Buhara kadınlarının elbiselerinin kolları geniş dikilmiştir. Kadınlar bayramlarda ve özel günlerde iki üç tane elbiseyi üst üste giyerlerdi. Üst giyim ipek, kadifeden dik yakalı, zar dikişliydi. Buhara kadınları, genellikle, doppi (takke), bez eşarp (başörtüsü - laçak), peşanebend(alın bandı) takıyorlardı. Buharalıların tüm baş giysileri simli dikişliydi.”²³

“Sim kelimesinin, Türkçe sözlüklerde gümüş ve gümüşten sırma olmak üzere iki karşılığı vardır. Sim kelimesinden türeyen simkeş ise gümüşten tel çeken anlamını taşır“.Kumaşlarımızda kullanılan malzemelerin en kıymetlisi, sim olarak adlandırılan klaptan, sırma ve teldir.”²⁴

²³ Ibrahimova, Shahina Boboxonovna: Özbek milli kıyafetleri ve takıları pdf, makale,s.693,

²⁴ Kızıkan, Esra, Eski Kumaş Desenleri Programı. Milli Saraylarda Kullanılan Kumaşlar Ve Üslupları, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı Halı Kilim Ve Eski Kumaş Desenleri Programı, Yüksek Lisans Tezi , 2015,s. 26)

Resim 1.14: Taşkent Sanat müzesinde yer alan Buhara yöresine ait 1999 yılı, altın işlemeli erkek çapanı.²⁵

Hâkimler ve en yüksek mahkeme yetkilileri, altın nakış ve büyük bir kemer ile ipek kadife çapanlar giymişlerdir. Bir sonraki rütbenin erkeklerine, brokar (sim işlemeli kumaş) ithal kaşmir veya ipek kadife çapanlar giyilmesine izin verilmiştir.“*Brokar: Sırma veya gümüş işlemeli tür ipekli bir kumaş türüdür. Desenleri çözümlü takviyesi ya da atkı takviyesi ile oluşturulur. Oldukça gösterişli kumaşlar olup altın veya gümüş işli bir kumaş türüdür.*”²⁶

“*Başka bir tanıma göre brokar: Altın ya da gümüş işlemeli, çiçek desenli ipekli bir kumaş türü. Gece kıyafetlerinde kullanılır.*”²⁷

²⁵http://www.artmuseum.uz/photo/gold_sewing/big/zoloto_big_6.html

²⁶ Kızıkan, Esra, Eski Kumaş Desenleri Programı. Milli Saraylarda Kullanılan Kumaşlar Ve Üslupları, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı Halı Kilim Ve Eski Kumaş Desenleri Programı, Yüksek Lisans Tezi, 2015,s. 31.

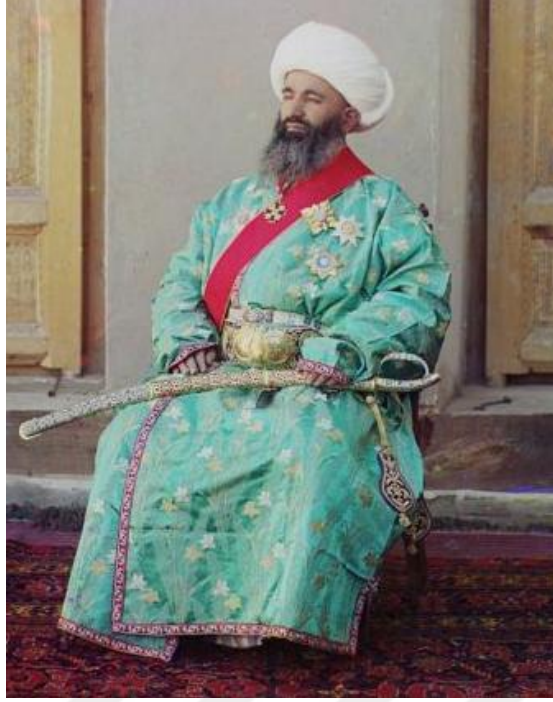
²⁷ Dağlı, Barış, Kelime Kazanımı Üzerinde Bir Araştırma (Kıyafet Ve Kumaş Adları Örneği Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitim Anabilim Dalı ,Yüksek Lisans Tezi. İstanbul 2007

Resim 1.15: İpek brokar çapan giyen Buhara Emiri, 20. yy.²⁸

Buhara da erkekler başlarına taktıkları takkenin üzerinden sarık sarmışlar ve brokar sim işlemlerle çapan giymişlerdir. Yüksek rütbeli olanlar genellikle bellerine gümüş kemer takmışlardır.

²⁸<https://rjohnhowe.files.wordpress.com/2008/08/bokharaemirblue3.jpg>

Resim 1.16: Buhara yöresine ait İpek brokar çapan giyen Buhara hükümet yetkilisi 19.yy.²⁹

Resim 1.17: İpek brokar çapan giyen Buhara mahkeme yetkilisi 19.yy.³⁰

²⁹<https://rjohnhowe.files.wordpress.com/2008/08/officialmetalbelta2.jpg>

³⁰<https://rjohnhowe.files.wordpress.com/2008/08/bestcolormanmetalbelt2.jpg?w=900&h=788>

Resim 1.18: Pamuklu çapan giyen bir grup Akademisyen, 20. yüzyılın başlarında devrim öncesi Özbekistan.³¹

Köylüler ve göçebeler, kaba pamuk ya da kaba yünlü çapan giyerlerdi. Yine, bu alt seviye grupta çapanlarda farklılıklar olmuştur.

Resim 1.19: Pamuklu çapan giyen köylü ve göçebeler, 20. yüzyılın başlarında devrim öncesi Özbekistan.³²

³¹<https://rjohnhowe.files.wordpress.com/2008/08/uzbekmenbooksa1.jpg>

³²<https://rjohnhowe.files.wordpress.com/2008/08/womanandtwomen2.jpg>

Harezim bölgesi giysileri, diğer bölgelere göre daha ilgi çekici, gösrerişli ve daha parlak kumaşlardan yapılmıştır. Bölgede giyilen milli giysilerin canlı ve parlak renkliliği dikkat çekmektedir. Erkek giyimi şekil olarak farklılık göstermeden genel özbek giyim çizgisini korumuştur.

“Harezim milli giysileri diğer bölgelerdeki giysilerden farklıdır. Önü kapalı gömlek ve şalvar, çeşit çeşit çapan (cüppe, entari)lar, astarı yünden olan postlar üst giyim olarak kullanılmıştır. Çapanın üstünden bel bağı bağlanmıştır. Erkeklerin kış elbiseleri pamuklu veya deve yününden astar yapılarak dikilirdi. Bu elbiseye cübbe denirdi. Harezim’de deve yününden çekmen (yün ve kıldan yapılmış aba) dikilirdi. Bu kış elbisesi sağlam ve dayanıklılığıyla fark edilirdi. Çekmen sadece kışın değil, yazın da toz toprak, çöl rüzgârlarından koruyucu elbise olarak da kullanılırdı.”³³

Yaşanılan iklim koşulları düşünüldüğünde deve tüyünden yapılan çekmen, hem yaz hem kışın kullanılan bir giyimdir. Günümüzde bile güncelliğini korumaktadır.

“Çekmen sözü Anadolu’da mesela Görele bölgesinde, “yün ve kıldan yapılmış çoban abaları” kullanılan bir sözdür. Vücuda sıkı bir şekilde sarılan bu uzun elbiseye, Kazan’da çikmen ve Çuvaşlarda ise, sekman adı verilirdi.”³⁴

“19. yüzyılda Harezimde yepyeni bir erkek elbisesi “kamzul” ortaya çıkmıştır. Kolsuz uzun çapan şeklinde olan bu elbiseyi Harezimliler Volga nehri kıyısında yaşayan Tatarlardan benimsemişlerdir. Yazlık kamzul ve kalın dikilmiş kışlık kamzullar vardır.”³⁵

³³Özbek milli kıyafetleri ve takıları pdf, makale,s.694-695, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/IBRAHIMOVA-Shahina-Boboxonovna>.

³⁴ Ögel,Bahaeddin:Türk kültür tarihine giriş 5,1978 , s.8

³⁵Özbek milli kıyafetleri ve takıları pdf, makale,s.694-695, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/IBRAHIMOVA-Shahina-Boboxonovna>.

Resim 1.20: Kamzul (Kolsuz uzun çapan).³⁶

“ Zengin insanlar kışın karakol(astragan) derisinden dikilen post giymişler.Bu giysi Hive’de dikiliyordu. Sıradan yoksul erkekler pamuklu siyah çapan giyer, üstünden belbağı bağlardı. ”³⁷

“Astragan, adını Hazar Denizi’nin kıyısındaki Astragan şehrinden alır. Birkaç günlük karagül kuzusunun kıvrıkcık ve parlak postu. Bu posttan yapılmış olan manto. ”³⁸

“Harezim kadınlarının özel baş giysileri vardı. Harezimde genç kızlar evlenene kadar tahya giyerlerdi. Tahya, “özel kadın takkesi” olup, yuvarlak biçimdeydi. Yukarı kısmı alt kısmından daha geniş, astar çok sert kumaştan yapılırdı. ”³⁹

³⁶<http://luiza-m.narod.ru/smi/tarih/resem/kamzul-3.jpg>

³⁷Özbek milli kıyafetleri ve takıları pdf, makale,s.694-695, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/IBRAHIMOVA-Shahina-Boboxonovna>.

³⁸ Dağlı, Barış, Kelime Kazanımı Üzerinde Bir Araştırma (Kıyafet Ve Kumaş Adları Örneği, İstanbul,Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi 2007,s. 34. (TDK), (ETL).

³⁹Özbek milli kıyafetleri ve takıları pdf, makale,s.694-695, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/IBRAHIMOVA-Shahina-Boboxonovna>

2. ÖZBEK MİLLİ GİYSİLERİNDEN ‘ÇAPAN’

2.1. Çapan’ın (Chapan) Tanımı

Çapan genellikle özel günlerde giyilen, maddi ve manevi değeri yüksek, yazlık dış giyim türüdür. Fakat bazı kaynaklara göre sonbahar ve kışın giyildiği görülmektedir. Çapanın uzunluğu dizden biraz aşağıda, kol uzunluğu ise parmak uçlarını kapatma özelliğindedir. Kollar geniş biçimli olup çapanın yanlarından aşağı doğru genişletme amacı ile koltuk altına üçgen parça eklenmiştir. Kumaş cinsi olarak ikat, atlas, han atlas, kadife, ipek, ince ipek, bez, yün ve pamuk kumaşlar kullanılmış ve çapan bu kumaşlara göre isimlendirilmiştir. Yazlık çapanın ince kumaşlardan; kışlık çapan ise kalın kumaşlardan yapılıp, pamuk ve yün ile astarlanmıştır. Çapanın süsleme özellikleri açısından yaka çevresi, ön kenarı, kol ağzı ve etek ucu altın renkli kalın şeritle süslenip, boğaz altından saçak ve ponponla süslü tokayla kapanmaktadır. Düğün çapanı, gelin tarafından giyilen kutsal bir dış giyim türüdür. Gelin düğün çapanı ise sonbaharlık çapanıya göre model ve renk özellikleri açısından farklılık göstererek bol tunik kesimli, açık, dik yakalı ve uzun kollu olup, uzunluğu topuğa kadardır ve kırmızı, ve sarı gibi sıcak renklerden yapılmıştır. Düğün çapanının yaka çevresi, ön açıklığı, kol ağzı ve etek ucu kalın şerit ve işlemeli motiflerle süslenmiştir. Kumaş cinsi olarak atlas, çuha, parça ve kadife gibi pahalı kumaşlar kullanılmıştır. Ve çapanlar genellikle belbağı ile bağlanmaktadır.

“Özbekistan, Afganistan, Tacikistan, Kazakistan, Kırgızistan dâhil olmak üzere Orta Asya’da giyilir. “Cepken”den gelen birlikte biçilmiş anlamındaki çapan genellikle soğuk kış aylarında giysiler üzerine giyilen bir kat giysidir. Üstü ve astarı arasına pamuk konularak dikilen geniş üst giyimi (cüppe, entari,kaftan) Özbekistan’da ilk zamanlarda erkek üst giyim olarak kullanılmıştır. Sonradan kadın çapanları ortaya çıkmıştır.”⁴⁰

⁴⁰http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20DILI/su_giysi/su_giysi.htm. ushoira@yahoo.com

Çapan

“Türklerin bu üst giyimi, herhalde üzerinde en çok durulması gereken bir elbise olmalıdır. Erzurum ve İçel’de, yaygın olarak ceketlere, çapan derler. Kerkük Türkleri ise bu sözü, yalnızca kaput bezi için kullanırlar.”⁴¹“Genellikle çapan adı verilen , içi pamuk, çift yüzlü kapitoneden yapılmış paltolar kullanılır. Gündelik giyilenleri renkli pamuklu kumaşlardandır. Damatların çapanları ise atlas kumaşlardan aynı modeldir. Önü açık olan çapanların beline çarsı (bel bağı) bağlanarak kapatılır.”⁴²

Ögel’in de bahsettiği gibi çapan Türklerin de dış giyimi için en önemli unsurdur ve kullanım yerine göre günlük giyimden damatlığa kadar çeşitlilik gösterir. Resim 2.1.’de de görselini paylaştığımız Çapan kıyafeti Kerkük Türklerinde de yer bulmuştur.

Resim 2.1: Kerkük Türk’lerinde Çapan⁴³

“Aslında ise eski Türkler, yalnızca üst giyim ve kaftanlara bu adı verirlerdi. İslamiyet’ten sonra ise bu,Buharalıların giydiği uzun cüppe veya kaftanlar için söylenen bir tabir olmaya başlamıştır. Sözlüklerde, “kırmızı çapan” veya “Çapan,

⁴¹ Ögel,Bahaeddin:Türk kültür tarihine giriş 5,12 mart 2018, s.7.

⁴² Fevzi, Firuz, Afganistan’ın Maymana Şehrinde Yaşayan Özbek Türklerinin Folkloru, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi,2013, s. 30

⁴³Ögel,Bahaeddin:Türk kültür tarihine giriş 5,12 mart 2018, s.24

eski Yemen kaftanıdır, hırkamasındadır” gibi, açıklamalarda buluyoruz. Görülüyor ki aynı söz, hem palto, hem ceket ve hem de hırka için kullanılıyordu. Aslında “kısa alt giyim”,yani ceket veya hırkalar, eski Türklerde cekrek, çekrek sözleriyle karşılanırdı. Bu bir Uygur sözüdür. Küçük hırkaya ise, cengşu adı verirlerdi.Bu Türk sözü, sonradan Moğolcaya da, Çapan şeklinde geçmiştir.’⁴⁴

Eski Türklerde ‘cekrek’ olarak isim bulan çapan Moğol giyim geleneğinde yerini bulurken çapan olarak son ismini almıştır.

Resim 2.2: Moğollar'da çapan resmi⁴⁵

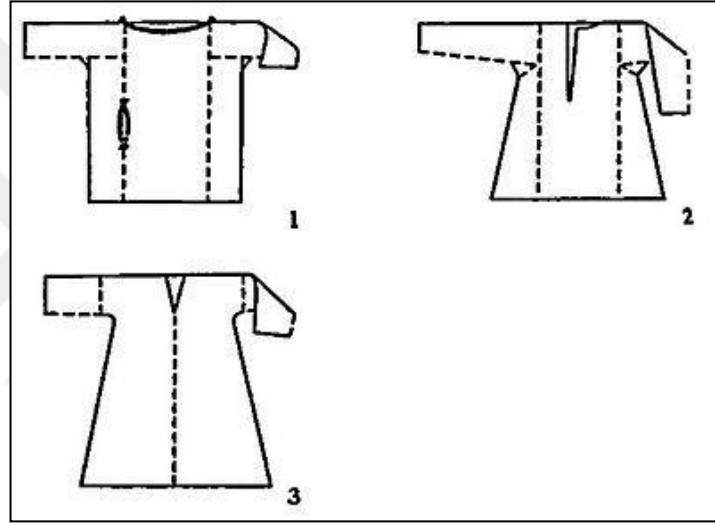
Özbekistan olarak bilinen bölgede tekstil üretiminin tarihi, politik tarihi kadar zengin ve çeşitlidir. M.Ö. 450'lerin başlarında, Yunan tarihçi Herodotus, yazılarında Orta Asya göçebe giysilerinin o zamana kadar alışılmadık iki yönünü tanımlamıştır. Bunlardan biri şapka takılması, diğeri ise Orta Asyalıların pantolon giymesiydi. O zamana kadar ne Yunanlılar ne de Çinliler pantolon giymişlerdir. Pantolon

⁴⁴ Ögel,Bahaeddin:Türk kültür tarihine giriş 5,12 mart 2018, s.7-8

⁴⁵Ögel, Bahaeddin:Türk kültür tarihine giriş 5,12 mart 2018, s.26

kullanımının başlaması Orta Asya göçebelerinin, atlarını ve develerini sürerken cildi korumak için olmuştur.

Özbek geleneksel giysileri üç temel giysiden oluşmaktadır: Tunik, pantolon ve çeşitli katlar (çapan). Bu öğeler, hem göçebe hem de yerleşik nüfusun erkekleri, kadınları ve çocukları tarafından Orta Asya'da giyilen giysilerin temel özelliklerini tanımlamaktadır. Kuilak(tunik); bu giysi, gömleklerin altında ek parçalarla bir kumaş genişliğinden yapılmıştır. Hem erkekler hem de kadınlar tarafından giyilmiştir. Erkeklerin giymiş oldukları tunikler ilk zamanlarda uzun daha sonraları kısalmıştır ve genellikle belin hemen altına gelmiştir. Kadınlar ise baldır ya da ayak bileğine kadar uzanan tunikleri giymişlerdir.

Resim 2.3: Tunik çizim örneği⁴⁶

Tuniklerde üç farklı şekilde yaka modeli kullanılmıştır. Tunik yaka çizgileri, yatay bir yarı, merkezde dikey bir yarı ve bir tarafa düştüğünde görünmeyecek şekilde dikey bir yarı şeklinde değişmektedir. Tuniklerin yakaları yuvarlak şekilde kapalı, 'V' şeklinde sağdan sola veya soldan sağa açıktır. (V) yaka genç kızlar tarafından kullanılmıştır, çünkü boyuna altın, gümüş gibi gerdanlık veya başka takılar takılmaktadır. Dik görümlü hâkim yaka daha çok kışlık olarak kullanılmış ve gelinler giysilerinde kullanmıştır.

⁴⁶<https://rjohnhowe.files.wordpress.com/2008/08/tunicdrawing.jpg>

Resim 2.4: 20. yüzyılın sonları ait tunik örneği⁴⁷

Genellikle düğmesiz olan tuniklerde kollar bileğe doğru daralmaktadır. Hareket kolaylığı sağlamak için kolların altına ek bir parça eklenmektedir

Resim 2.5: Tunik giyen bir grup Özbek genç kadını, 20.yy Özbekistan⁴⁸

⁴⁷https://trc-leiden.nl/trc-digital-exhibition/media/k2/items/cache/e7c0584255fa6f2981e510285a9e9e4f_XL.jpg

⁴⁸ <http://www.uzbekembassy.org/userfiles/photo/photo/25.jpg>

Resim 2.6: Tunik giyen Özbek erkekler, 20.yy Özbekistan⁴⁹

Resim 2.7: Tunik giyen Özbek Kadınları, 20.yy Özbekistan⁵⁰

⁴⁹[http://www.ichcap.org/eng/ek/sub2017_7/pdf_down/Uzbekistan%20ICH%20promotional%20book\(eng\).pdf](http://www.ichcap.org/eng/ek/sub2017_7/pdf_down/Uzbekistan%20ICH%20promotional%20book(eng).pdf)

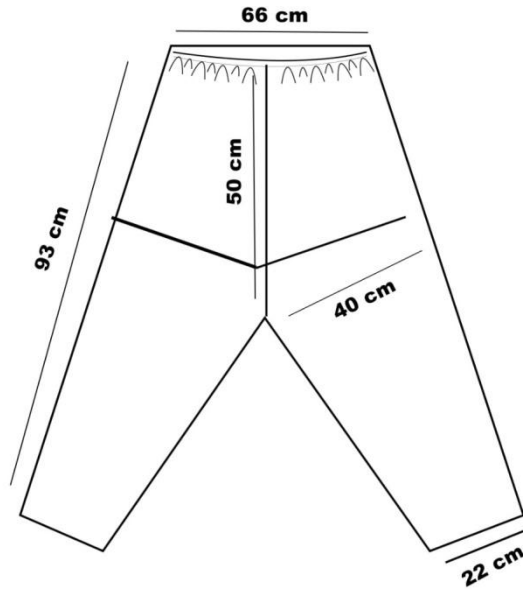
⁵⁰<http://www.susanmeller.com/wp-content/uploads/IKAT-PANTS-ATRNB-11-photo-copy-3-1.png>

İkinci temel olan giysi, hem erkekler hem de kadınlar tarafından giyilen hacimli ipli pantolonlar “ishton”lardır.

Özbek pantolonu çoğunlukla tunik ve çapanla tamamlanmaktadır. Pantolonun üst kısmı çok geniş olup bel kısmı bir ip ile bağlanmaktadır. Tercihe göre baldırda, dizlerde veya ayak bileklerinde daralmaktadır.

Resim 2.8: Sureyya Osmanoğluna babasının düğün hediyesi Özbek pantolon,2000.Özbekistan⁵¹

Resim 2.9: Özbek kadın pantolon(ishton) Teknik çizimi⁵²

⁵¹ Nergis Çağatay Fotoğraf Arşivinden 2016.

⁵² Nergis Çağatay Fotoğraf Arşivinden 2016.

Resim 2.10: Özbek kadın pantolon (ishton)⁵³

Resim 2.11: Avustralya, Melbourne Victoria Ulusal Müzesinde yer alan pembe ipek pantolon örneği, 20. yy⁵⁴

⁵³http://www.susanmeller.com/wp-content/gallery/silk-and-cotton-chapter-1/adultclothing1_large5.png

⁵⁴<https://content.ngv.vic.gov.au/retrieve.php?size=1280&type=image&vernonID=103996>

Resim 2.12: Avustralya , Melbourne Victoria Ulusal Müzesinde yer alan pembe ipek pantolon örneği, 20. yy⁵⁵

Resim 2.13: Özbek kadın pantolon örneği , 20. yy, İpek, el yapımı, Özbekistan⁵⁶

Özbek geleneksel giysisini tamamlayan üçüncü temel giysi ise Çapan “palto, cüppe, ton ” dır. Genellikle klasik T biçimli cüppenin boyu dize kadardır. Yürümeyi, oturmayı, ata binmeyi kolaylaştırmak için yan tarafları açık tasarlanmış olan

⁵⁵<https://content.ngv.vic.gov.au/retrieve.php?size=1280&type=image&vernonID=103997>

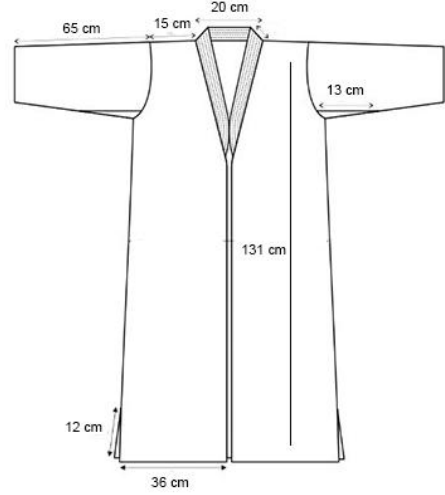
⁵⁶<https://trc-leiden.nl/trc-digital-exhibition/media/k2/galleries/112/2011.0074.JPG>

Çapanlar, kemer ya da bel bağı ile bağlanmaktadır. Hem erkekler hem de kadınlar tarafından giyilen çapanlar mevsime ve duruma göre değişmektedir..

Kış aylarında kullanılan çapanlar, sıcak tutması için içi pamukla hafifçe doldurulmuş ve genellikle Ruslara ait baskılı pamuklu kumaşlarla kaplanmıştır. İnanışa göre kenarları genellikle kötü ruhların girmesini önlemeye yarayan dekoratif bir süsleme ile de tamamlanmıştır.

Resim 2.14: Cavit Osmanoğlu'na kayınpederinin düğün hediyesi işlemeli Buhara düğün çapanı,2000.Özbekistan.⁵⁷

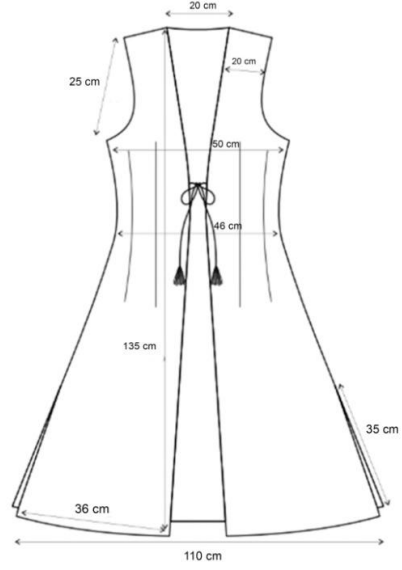
Resim 2.15: Cavit Osmanoğlu'na kayınpederinin düğün hediyesi işlemeli Buhara düğün çapanının teknik çizimi,2000.Özbekistan.⁵⁸

⁵⁷Nergis Çağatay Fotoğraf Arşivinden 2016.

⁵⁸Nergis Çağatay Fotoğraf Arşivinden 2016

Resim 2.16: Sureyya Osmanoğlu'na babasının düğün hediyesi işlemeli Buhara düğün giysisi,2000.Özbekistan.⁵⁹

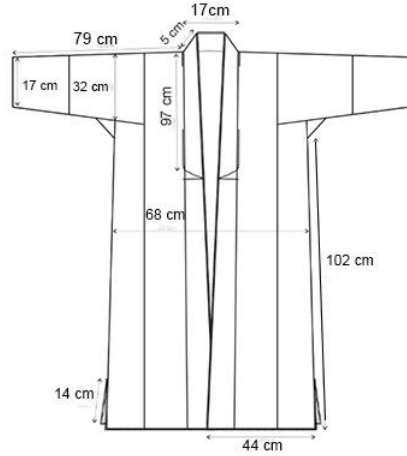

Resim 2.17: Sureyya Osmanoğlu'na babasının düğün hediyesi işlemeli Buhara düğün giysisinin teknik çizimi,2000.Özbekistan.⁶⁰

Tamamen Rus baskılı düz yeşil renkli pamukla doldurulmuş çapan. Kışın elleri sıcak tutması için kollar ekstra uzun tutulmuştur. İç astarda pamuklu kumaş kullanılmıştır.

Resim 2.18: Özbekistan'dan satın alınmış Özbek çapan.2007.Özbekistan.Taşkent⁶¹

Resim 2.19: Özbekistan'dan satın alınmış Özbek çapanının teknik çizimi. 2007. Özbekistan.Taşkent⁶²

⁵⁹ Nergis Çağatay Fotoğraf Arşivinden 2016

⁶⁰ Nergis Çağatay Fotoğraf Arşivinden 2016

⁶¹ Nergis Çağatay Fotoğraf Arşivinden 2016.

⁶² Nergis Çağatay Fotoğraf Arşivinden 2016.

Resimde geometrik desenlerden oluşan ipek kadife. (Bahmal) Eskiden dokunan bir kadife türüne verilen isimdir. Kışlık çapanın astarında düz pamuklu mavi renk kumaş tercih edilmiş ve içi pamukla doldurulmuştur.

Resim 2.20: Özbekistan'dan satın alınmış Özbek çapan.2007.Özbekistan.Taşkent.⁶³

Resim 2.21: Özbekistan'dan satın alınmış Özbek çapanının teknik çizimi. 2007.Özbekistan.Taşkent⁶⁴

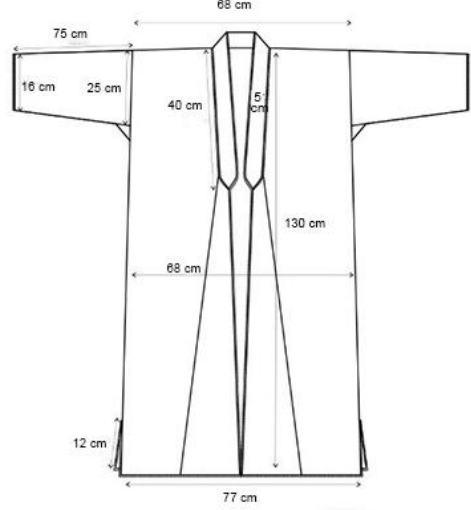
Resim 2.22'de görülen çapan beykasamdır. Beykasam (beykasap), boyuna çizgileri olan yarı pamuklu yarı ipekli parlak bir kumaş türüdür. Beykasam son derece popüler olan, favori bir elbise kumaşıdır. Düz pamuklu astar kullanılmıştır. Resimde görülen çapanı diğerlerinden bir farkı oldukça uzun olan koludur. Bu çapanda ağızlı yen kullanılmıştır.

⁶³ Nergis Çağatay Fotoğraf Arşivinden 2016

⁶⁴ Nergis Çağatay Fotoğraf Arşivinden 2016

Resim 2.22: Özbekistan'dan satın alınmış Özbek Beykasam(Beykasap) çapanı.2007.Özbekistan.Taşkent.⁶⁵

Resim 2.23: Özbekistan'dan satın alınmış Özbek Beykasam(Beykasap) çapanının Taşkent teknik çizimi. 2007.Özbekistan.⁶⁶

Resim 2.24'de kadınlar veya erkekler tarafından giyilen bu çapan, geleneksel bir Özbek ipeği ikat çapan örneğidir. Kırmızı, mavi ve sarı boyalarda koyu renkli kalpler ve geleneksel mücevher formları ile süslenmiş ipekten yapılmıştır. Rus pamuğu ile kaplanmış ve iç kenarları çizgili kumaşla süslenmiştir.

Resim 2.24: El dokuması ipek ikat çapan.Victoria Ulusal Galerisi, Melbourne Alexandra ve Leigh Copeland'ın Hediyesi, 2012⁶⁷

⁶⁵Nergis Çağatay Fotoğraf Arşivinden 2016

⁶⁶ Nergis Çağatay Fotoğraf Arşivinden 2016

⁶⁷<https://content.ngv.vic.gov.au/retrieve.php?size=1280&type=image&vernonID=104010-02/04/2019>

Resim 2.25: Avustralya , Melbourne Victoria Ulusal Müzesinde yer alan ipek pamuk karışımı çapan, 2012⁶⁸

Resim 2.26'da Kadın ipek brokar çapan resmedilmiştir. Brokar, genellikle renkli ipekle yapılan ve zengin desenlere sahip, dokuma kumaşı sınıfıdır. Brokar çapanlarda genellikle sim kullanılmıştır. Astar kumaşı pamukludur.

Resim 2.26: Avustralya , Melbourne Victoria Ulusal Müzesinde yer alan ipek pamuk karışımı çapan, 2012⁶⁹

⁶⁸<https://content.ngv.vic.gov.au/retrieve.php?size=1280&type=image&vernonID=106273> - 02/04/2019

⁶⁹<https://content.ngv.vic.gov.au/retrieve.php?size=1280&type=image&vernonID=103988-02/04/2019>

Öz Türkçe’de yen olarak ifade edilen terim, kol anlamına gelmekle birlikte bazı başka anlamları da ifade etmektedir ve mecazi kullanımları da bulunur. Orta Asya Özbek çapanlarında genellikle, ağızlı yen kullanılmıştır. Ağızlı yenin özelliği eller kımıldadıkça sallanıyor olmasıdır. Giyen kişiyi daha heybetli yaptığı düşünülmüştür.

Resim 2.27: Hun mezarlarında bulunmuş işlemeli kol. (yen)⁷⁰

“Yen sözü Türkçede üç anlayışın karşılığı olarak kullanılır: Elbise kolu, Kol ağzı, Kolluk. Eski Türkçede yen sözü, daha çok elbise kolu manasındadır. Gizli yapılan işler için hep, yen içinden kullanılırdı. Hali vakti yerine gelenler içinse “eteği düzeldi, kolu uzadı” Türkler, (uzun yeni) ise, ayrı sözlerle belirtiyorlardı.”⁷¹

Resim 2.28: Fatih albümünde bir uzun yen gösterisi (orta Asya asıllı)⁷²

⁷⁰ Ögel, Bahaeddin. Türk Kültür Tarihine Giriş 5 kitabı. s.64.

⁷¹ Ögel, Bahaeddin: Türk kültür tarihine giriş 5, 12 mart 2018, s.61

⁷² Ögel, Bahaeddin. Türk Kültür Tarihine Giriş 5 kitabı. s.68

2.2. Çapan'da Kullanılan Malzemeler, Teknikler, Renk ve Motif Özellikleri

Buhara, Margilan, Namangan, Kokand Özbekistan'ın dekoratif dokuma el sanatlarının uygulandığı merkezlerdir. Bu merkezlerde yer alan atölyeler dünya çapında el yapımı ipek kumaşları ile ün kazanmıştır. Asırlık eski el dokuması ipek ve pamuklu kumaştan yapılan ulusal giysiler, kültürlerin ve iç mekanların önemli bir parçası olmuştur. Özbekistan ipek kumaşların her birinin kendine özgü isimleri vardır. Bu isimler; ikat, shoi, han-atlas, atlas, adras, bekasam, bahmal, pederşahi (geleneksel ipek kumaş) dir. Tüm bu kumaşlar saf ipekten üretilmiştir.

Kumaşın dokunmadan önce ipliklerinin boyanarak kumaş üzerinde desen oluşturulması çok eski bir tekniktir. Özbekistan'da bu tür tekniklere Farsça'da "bulut bağlama" anlamına gelen abrband, bu yöntem ile üretilen kumaşlara da ikat(abr) kumaşlar denilmektedir.

İkat (Abr): Türk Tekstil Terimleri Sözlüğünde, ikat sanatı ; " *Kumaş dokunmadan önce, çözgü, atkı veya çözgü-atkı beraber boyanmasıdır. Çizilen desenin, her rengine göre, çözgü veya atkı veya ikisi beraber, boyama sırasında boyama işlemi kontrol edilmesi için ipliklerle bağlanır yani boyamak istemediğimiz yerler kapatılır. Boyama sırayla koyu renkten açık renge doğru yapılır. Her renk boyandıktan sonra bağlamalar açılır. Bazı atölyelerde bağlama- boyama işlemi, mumlama tekniğiyle yapılır ve boyandıktan sonra balmumu-parafin karışımı, kaynar su ile çözgüden sökülür. Boyama işleminin bitiminde, desenlendirilmiş iplikler düzeltilir ve tezgâhta tahar yapılarak dokunur. Bu şekilde elde edilen kumaşa "ikat" adı verilip tanımlanmaktadır.*"⁷³ şeklinde belirtmektedir.

İkat kumaşların hangi tarihte ve nerede üreilmeye başlandığı kesin olarak bilinmemektedir. İkat, dokuma işlemi başlamadan önce çözgü ve atkı ipliklerinin desenlendirilme tekniğidir. İlk önce hem çözgü hem atkı iplikleri dokuma işleminden önce hazırlık aşamasında boyanarak desenlendirmektedir. Genel olarak boyama tekniği iplik ile sarıp bağlayarak boyanmaktadır. Boyanması istenmeyen motif kenarları ve içleri desene göre iplik ile bağlanır veya mumlama tekniği ile kapatılıp açıkta kalan yerler boyanır.

⁷³ Atıla Ergür, Tekstil Terimleri Sözlüğü, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2002, s.112

“Günümüzde bir zanaat (geleneksel el üretimi) olarak Özbekistan, Endonezya, Hindistan, Türkiye ve İran gibi ülkelerde üretimi sürdürülmektedir. Türkiye Karadeniz, Trabzon’da “Makaslı” Keşan , Gaziantep’te “Taraklı”, “Bağlamalı kutnu”, Kastamonu’da “Boğmalı”, İran’da “Darayı”, Özbekistan’da “Abr”, Farsça dilinde “Abr” bulut anlamına gelmektedir, Endonezya’da “mangikat”, Hindistan’da “Patola”, Japonya’da “Kasuri” veya “Kashiri”, Arapça’da “Asab”, Suriye’de “Terbit” veya “Qutni” Pakistan’da ise “Mashru” gibi adları ile tanınmakta olup bu kumaş desenlendirme- boyama tekniğine genel olarak İkat adı verilmektedir.”⁷⁴

Atlas kumaş, ipek bir kumaştır. Özbek halkının milli simgesi haline gelmiştir. Atlas kelimesi Arapça kökenli olup düz ve pürüzsüz anlamına gelmektedir. Atlas kumaşlar arasında en kalitelisi Han atlasıdır.

Diğer adı saten olan atlas, ipeğin parlaklığını en iyi şekilde yansıtan dokuma ve kumaş türüdür. Bu kumaşların çözgü telleri 4.000 ile 6.800 arasındadır. “Saten adı verilen kumaş ismi XIV. yüzyılda Fransızcadan dilimize girmiştir. Önce ipekten sık dokunmuş, düz renkte, sert ve parlak bir kumaş türüdür. Pahalı, dayanıklı ve parlak olmasından dolayı saray mensuplarınca benimsenen bir kumaş türüdür.”⁷⁵

“ Atlas örgü bağlantıları seyrek olduğu için parlak ve tutumu akıcı bir kumaş türüdür. Bu dokuma örgüsünde malzeme olarak genellikle ipek ipliği kullanılması tercih edilmiştir. Atlas çözgü yüzlü ipekli dokuma tekniğidir. İpeğin parlaklığını gösteren en iyi teknik olması nedeniyle ipek kumaş dokunan her yerde atlas dokuma tekniği kullanılmıştır. Bu nedenle atlas sözcüğü malzeme ve dokuma örgü tekniği anlamlarında kullanılmaktadır.”⁷⁶

⁷⁴ Amanjani, Salimeh. Bir Çözgü Boyama-Desenlendirme Tekniği Olarak, İkat” Ve Çağdaş Uygulaması, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil Ana Sanat Dalı, Sanatta Yeterlik Tezi, 2008

⁷⁵ Kızıkan, Esra, Eski Kumaş Desenleri Programı. Milli Saraylarda Kullanılan Kumaşlar Ve Üslupları, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı Halı Kilim Ve Eski Kumaş Desenleri Programı, Yüksek Lisans Tezi, 2015,s. 35

⁷⁶ Öztoksoy, Özlem N, 16– 18. Yüzyıl Osmanlı Hint- Babür Kumaş Sanatları Etkileşimleri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı doktora Tezi, İstanbul 2007.s.

Resim 2.29: Atlas kumaş.⁷⁷

*“En önemlisi, kumaş renkleri doğal yöntemle boyanmakta ve bu renk veren bitkilerle gerçekleştirilmektedir. Bundan dolayı kumaş kendi kalitesini yitirmez ve renkler birbirine atmaz. Bu kumaş geçmişten günümüze kadar Özbeklerin gururla dünyaya sundukları nimetlerindedir. UNESCO’nun 4-9 Aralık 2017 tarihlerinde Güney Kore’de yapılan toplantısında atlas ve adras kumaşları dokuma geleneği Somut Olmayan Kültürel Miraslar arasına dâhil edildi. Atlas kumaşı Özbek kadın ve kızlarının vazgeçilmez kumaşıdır. Hemen hemen her evin sandığında bir elbise çıkacak kadar atlas kumaşı bulunmaktadır”.*⁷⁸

Atlas kumaşta sadece ipek kullanılırken, adras kumaşta ipek ve pamuk karışımından üretilmiştir.

Adras“padishahi”: *“Alaca gibi görünen ve onun teknik özelliklerini taşıyan kumaştır. Bu kumaş ABR örnekleri ile süslenmiştir.,Özbekistan”da pamuktan yapılmış ve tuşesi sert olan ikatlara “Adras” ve ipek ile yapılan ikatlara “Şahi Atlas” derler. Adras: Kumaşın yüzeyini daha parlatmak için cila sırasında kumaşa yumurta akı ve mısır unu ekleniyor. Bu nedenle bu kumaş daha pahalıdır. Adras çok değerli bir kumaştır ve ona “padishahi” (padişahlara layık kumaş) adı verilmiştir.”*⁷⁹

⁷⁷<https://orhaajans.com/wp-content/uploads/2018/03/%C3%B6zbek4-300x169.jpg>

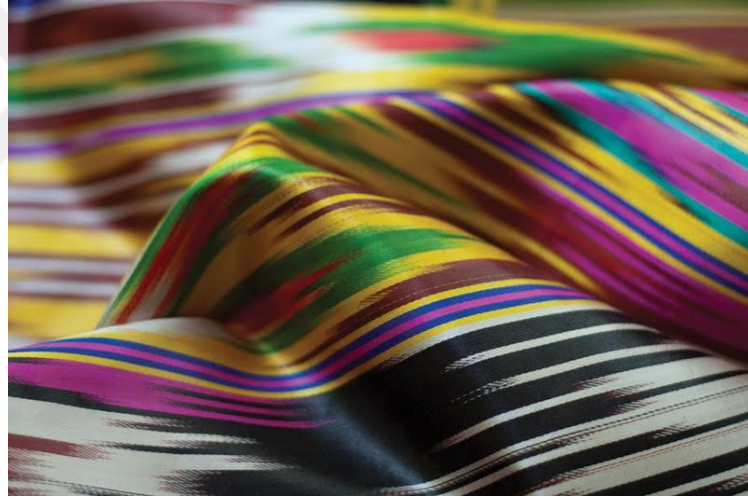
⁷⁸<https://orhaajans.com/ozbek-atlasi/>

⁷⁹ Amanjani, Salimeh. Bir Çözümlü Boyama-Desenlendirme Tekniği Olarak, İkat” Ve Çağdaş Uygulaması, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil Ana Sanat Dalı, Sanatta Yeterlik Tezi, 2008,s.3

Resim 2.30: El dokuması pamuk ipek kumaş Adras, XIX. Yüzyıl sonu, Buhara ⁸⁰

“Özbek kadınının atlas ve adras kumaşlarına ayrı bir düşkünlüğü vardır. Günlük hayatlarında da çok kullandıkları için günümüzün moda tasarımcıları geleneksel kumaşları döneme ait şık giysilerde, çantalarda, baş giyim ve ayakkabılarda da kullanmaktadırlar.”⁸¹

Resim 2.31: El dokuması pamuk ipek kumaş Adras, XIX. Yüzyıl sonu, Buhara ⁸²

⁸⁰<https://encyclocraftsapr.com/wp-content/uploads/2018/08/Hand-woven-cotton-silk-fabric-Adras-end-of-XIX-century-Bukhara.jpg>

⁸¹<https://orhaajans.com/ozbek-atlasi/>

⁸²<https://orhaajans.com/wp-content/uploads/2018/03/%C3%B6zbek3.jpg>

Beykasam: Boyuna çizgileri olan yarı ipekli, yarı pamuklu parlak kumaş türüdür. Adına beykasap da denilmektedir.⁸³

Resim 2.32: Beykasam kumaştan yapılmış çapan örneği⁸⁴

Resim 2.33: Beykasam kumaş⁸⁵

⁸³ Dağlı, Barış, Kelime Kazanımı Üzerinde Bir Araştırma (Kıyafet Ve Kumaş Adları Örneği, İstanbul, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitim Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi 2007, s. 46. (TKA)

⁸⁴ http://www.susanmeller.com/wp-content/gallery/silk-and-cotton-chapter-1/adultclothing1_large2.png

⁸⁵ <http://www.indiana.edu/~ctild/gallery/var/resizes/Clothing/Fabric/beqasam.JPG?m=1287506998>

Bahmal: Özbekistan'da dokunan kadife bir kumaş türüdür.

Resim 2.34: Bahmal kumaş(Özbek kadife).⁸⁶

Resim 2.35: Bahmal kumaş⁸⁷

⁸⁶<https://uz.all.biz/img/uz/catalog/131487.jpg>

⁸⁷<https://uz.all.biz/img/uz/catalog/131483.jpg>

Resim 2.36: Los Angeles şehir müzesinde yer alan Abra kumaştan dikilmiş çapan , Orta Asya, 19.yy,⁸⁸

Resim 2.37: Los Angeles şehir müzesinde yer alan Abra kumaştan dikilmiş çapan , Orta Asya, 19.yy⁸⁹

⁸⁸https://unframed.lacma.org/sites/default/files/attachments/PG2018_10_3-AV001-20180828-Access.jpg

⁸⁹<https://collator.lacma.org/uploads/artwork/m-2018-137-36-pg-2018-10-11/2044/artwork.jpg>

Resim 2.38: Los Angeles şehir müzesinde yer alan Abra kumaştan dikilmiş çapan , Orta Asya, 19.yy⁹⁰

Resim 2.39: Los Angeles şehir müzesinde yer alan Abra kumaştan dikilmiş çapan , Orta Asya, 19.yy⁹¹

⁹⁰<https://collator.lacma.org/uploads/artwork/pg-2018-10-7-pg-2018-10-9-ex-8689-13/2055/artwork.jpg>

⁹¹<https://collator.lacma.org/uploads/artwork/m-2018-137-13/2104/artwork.jpg>

Resim 2.40: Los Angeles şehir müzesinde yer alan Abra kumaştan dikilmiş çapan , Orta Asya, 19.yy⁹²

“Çapanda ön kısım, etek ucu, manşet kenarları ve yaka sıklıkla çiçeklerle süslenmiş bir kurdele ile süslenmiştir (jiyak). Eski zamanlarda bu dekoratif detay, bir tür tulsım görevi görmüş ve giysilere bütünlük ve güzellik görünümü veren belirli dini görüşleri temsil etmiştir.”⁹³

Resim 2.41: Jiyak⁹⁴

⁹²<https://collator.lacma.org/uploads/artwork/m-2018-137-28/2085/artwork.jpg>

⁹³DavlatovaSaodat, national_costume.01.07.2006 sayı.3-4 http://sanat.orexca.com/2006/2006-3/national_costume/

⁹⁴<http://www.indiana.edu/~ctild/gallery/var/resizes/Clothing/Accessories/DSC08660.JPG?m=1287684429>

Resim 2.42: Çapanların çeşitli kısımlarında kullanılan jeyak örneği⁹⁵

Renkler

Orta Asya kültüründe renkler derin anlamlar ifade etmektedir. Çağlar boyunca atlı göçebe bir hayat sürdüren ve doğayla iç içe yaşayan Özbek insanı toprağın sarı, boz renginden, gökyüzünün mavisinden, atların, kırmızın ve ateşin renginden etkilenmiştir. Tarih boyunca, dilden dile, anlatıcıdan anlatıcıya aktarılan Dede Korkut hikâyelerinden renkler, günümüze kadar uzanan gelenekler, inançlarla ilgili özel anlamlar taşımıştır. Bu hikâyelerin hâkim renkleri, ak, kara, kırmızı, boz, gök ve sarıdır. Eski kültürlerin birçoğunda dünyanın dört bölüme ayrıldığı ve bu yönlerin renklere göre düzenlenmesi fikri yer almaktadır.

Merkez=altın rengi sarı, güney=kırmızı, doğu=yeşil veya gök, kuzey=kara, batı=ak renkle ifade edilmiştir. Bu renkler aynı zamanda soğuğu ve sıcaklığı da belirtmektedir. Kara =kuzey soğuğu göstermektedir. Kırmızı=Ateşin rengi, sıcaklığı göstermektedir.

“Kara, en fazla manalarda kullanılan renktir. Devlet teşkilatlarında, yaslarda, hastalıklarda, yön ve coğrafya tasvirlerinde, kötü ruhların ifadesinde, bahtsızlık ve kader, yoksulluk manasında, hayvan ve bitki adlarının ifadesinde sıklıkla kullanılırdı. Kara, karakaş, karagöz gibi olumlu kullanımlar yanında kara baht, kara haber, kara cahil, kara kış, olumsuzluk anlamları taşırdı. Facialar ve ölümler sonrası karalar bağlamak, kara giyinmek deyiimi kullanılırdı. Ak iyiliğin, hoşluğun belirtisidir. Aksakal deyiimi, bilgelik, saygınlık anlamda Özbekler yaşlandığı zaman erkekleri mutlaka beyaz sakal uzatır. Kadınları ise beyaz gömlekler giyer ve başlarına beyaz örtü takar. Bu iyiliğin, hayırlı, uzun yaşadığının, güzel günler geçirdiğinin işaretidir.”⁹⁶

⁹⁵<https://collator.lacma.org/uploads/artwork/m-2018-137-36-pg-2018-10-11/2044/artwork.jpg> 02-05-2019

⁹⁶ Ortak miras türk kültürünü hangi renkler anlatır. TRT Avaz Renk belgeseli.

Beyaz renk Özbeklerde yaşamın başlangıcı ve bitişi olarak sembolleştirilmiştir. Özbeklerin gelenek ve göreneklerinde beyaz renk özel bir yere sahiptir. Düğünde damadın ve gelinin ayağının altına “payandaz” denilen beyaz atlas kumaş serilmektedir. Damat, saf niyetini belirterek beyaz bir kumaşı gelin evine getirir. Saflık, inanç, sağlık ve esenlik simgesidir.

Resim 2.43: Beyaz geleneksel giysi giyen Özbek gençleri. Taşkent. 2017⁹⁷

“Gök=gökyüzü, gök Tanrı inancıyla alakalıdır. Türk kültüründe gök rengi olarak kullanılan mavi, kutsal sayılan göğün suyun simgesidir. Dostluk, sadakat, aydınlık, vefa, temizlik ve ruhanilik simgesidir. Özbekistan’ın eskişehirleri Semerkant ve Buhara bu renklere sahiptir. Kubbelerde kullanılan renkler açık mavi, gökrenkleridir.”⁹⁸Mavi gökyüzü sonsuzluk ve Tanrı ile özdeşleşti. Mavi renk, bilgelik, cömertlik, inanç, şeref ve hakikat rengidir ve Doğu’da bir sonsuzluk rengi. Özbekistan’da mavi renk mimaride önemli bir renktir. Türk mitolojisine göre, mavi renk kutsal gökyüzü ve Yang’ı sembolize eder. Orta Asya ve İran’ın bazı ülkelerinde koyu mavi renginin giyilmesi yas tutuyor demektir. Emir veya sultanın ölümüne ilişkin bildirimler koyu mavi kâğıt üzerine yazılmıştır.

⁹⁷[http://www.ichcap.org/eng/ek/sub2017_7/pdf_down/Uzbekistan%20ICH%20promotional%20book\(eng\).pdf](http://www.ichcap.org/eng/ek/sub2017_7/pdf_down/Uzbekistan%20ICH%20promotional%20book(eng).pdf) /sayfa:70

⁹⁸ Ortak miras türk kültürünü hangi renkler anlatır. TRT Avaz Renk belgeseli.

Resim 2.44: Mavi⁹⁹

“Merkezin hâkimiyeti ve gücü simgeleyen sarı güneşin altının rengi eski Türk bayraklarının merkezinde sarı renk kullanılırdı. Tarihte Türklerin sıkça kullandığı renklerdenidir. Türk sarısına altın sarısı denilmiştir. Destanlarda hâkimiyet anlamında kullanılmıştır. Türk kültüründe sarı aynı zamanda felaketin, kötülüğün, hastalığın, düşmanlığın ve nefretin de simgesidir.”¹⁰⁰

Sarı renk, Uzakdoğu, Çin, Kore ve Moğolistan'da önemli kişiler için en iyi kabul edilir. Orta Asya insanların ataları, sarı renkle güneş, ateş, altın ve zenginlikleri bir araya getirdi.

“Eski inanışlara göre kırmızının yaşam veren gücü, kötü ruhları uzak tutma, güneşin enerjisini verdiğine inanılmıştır. Al=güneyin rengi, güneydeki deniz kızıl denizdir. Al kutsallaşan bir renktir. Ateşin ve alevin rengi değer verilir ve saygı gösterilir. Al ve kızıl olarak ta bilinir. Kızıl zamanla kırmızı olarak kabul edilmiş. Yeni doğan bebeğin göbeği kırmızıyla bağlanır. Kırmızı renk kuşak (kurdele) düğünlerde gelinin beline bağlanır. Cenaze merasiminde kırmızı renkli eşyalar kullanılır. Bunun anlamı hayatı temsil eder. Birincisi anneden doğduğun an hayattasın. İkincisi dünyadaki hayat, üçüncüsü ise ebedi olan ölümden sonraki hayattır. O yüzden yas eşyaları kırmızı renkler seçilmiştir. Kırmızı, cesaret, güçlülük simgesidir. Özbek geleneklerinde güveylik elbise kırmızı kaftan, gelinlerde al duvaktır. Gelinlik üzerine bağlanan kırmızı kurdele, temizliğin ve bekâretin simgesidir.”¹⁰¹

⁹⁹https://sc02.alicdn.com/kf/UT8a.IQX7VXXXagOFbXv/UZBEK-PURE-SILK-IKAT-HANDCRAFTED-ABR-VELVET.jpg_350x350.jpg

¹⁰⁰ Ortak miras Türk kültürünü hangi renkler anlatır. TRT Avaz Renk belgeseli.

¹⁰¹ Ortak miras türk kültürünü hangi renkler anlatır. TRT Avaz Renk belgeseli.

Resim 2.45: Kırmızı ikat¹⁰²

Geleneksel olarak kırmızı renk iki farklı anlam ifade eder: Güzelliğin, sevginin ve iyi yaşamın sembolüdür. İkincisi, tutku, kan, intikam, ateş temizleme ve kanı yok etme gibi büyüklük, güç ve şiddet renginin simgesi olarak yorumlanır. Yeşil renk yaşam, doğa, canlanma, yaratılış ve bahar simgeleridir. Zihin ve ruh üzerinde faydalı etkileri vardır. Siyah renk, birçok kültürde gizemi, karanlığı, talihsizliği, yas, felaket, ölüm, korku ve cehennemi sembolize etmiştir. Gece karanlık ve aldatmayı ifade edermiş. Siyah kostümlerin parlak olmasına neden olarak, sıklıkla karamsar ruh halinin üstesinden gelinebileceğini göstermişti.

Kırmızı, sarı ve yeşil ve bu üçlü renk Özbeklerin milli bayramı, geceyle gündüzün eşitlendiği gün “Nevruzun” simgesidir. Baharın gelişini, ateşin kırmızısı, güneşin sarısı ve doğanın yeşili müjdelemektedir.

¹⁰²http://betakrorbuxoro.uz/wp-content/uploads/2017/04/13696736_1050763824977936_265112488_n-1.jpg

Resim 2.46: Kırmızı, sarı ve yeşil çapan (*Munisak*)¹⁰³

Özbekistan tekstilindeki renk uyumu çoğunlukla sebze ve hayvansal kökenli doğal pigmentlerin kullanımıyla bağlantılıydı. Çiçek, kök, sap ve yaprak kullanılan bitkisel boyalar en yaygın olanlarıydı.

“Narın kabuğu ve çiçeklerinden altın sarısı, pembe ve menekşe rengi pigmentle oluşturmuştur. Sarı ve kahverengi sarı renkler, koyu kahverengi ,kayısı köklerinden; siyah antepfıstığı yapraklarından veya ağaç mantarından elde edilmiştir. Yeşil, önce mavi daha sonra sarı pigmentlerle karmaşık bir işleme sahiptir. Bütün renklerin kralı, değerini “ kelimenin tam anlamıyla ve mecazi olarak” büyüdüğü yerden adını almış olan indigo - Hindistan’dan İthal edilen en pahalı boyardı.”¹⁰⁴

Motifler

Bir birey toplumu ya da çevreyi işaretler ve semboller yoluyla algılamıştır. Böylece semboller, motifler ve desenlerin kültürü yaratma doğasını ortaya çıkarmıştır. Motifler Özbeklerin dünya görüşünde evrensel, dini ve yerel kesimlerin belirlenmesine katkı sağlamıştır. Orta Asya motiflerinde genellikle bir hikâye anlatılmıştır. Tarihsel süreçte Orta Asya halklarının kutsal kabul ettikleri bazı Tanrısal veya kutsal kabul edilen totemlerin, sembollerin nerelerde köklendiği ve kullanıldığı araştırılmıştır. Başlıca, geyik, dağ keçisi, kartal, ejder vb. bunlardan bir kaçıdır. Doğal ve doğüstü olaylar, neden sonuç bağlamında, bir takım tılsımlar,

¹⁰³<https://content.ngv.vic.gov.au/retrieve.php?size=1280&type=image&vernonID=94911>

¹⁰⁴ElmiraGyul; Özbekistan'ın Yaratıcı Tekstilinde Renk Gelenekleri,01Temmuz 2008 tarihli,sayı 3-4 2781, http://sanat.orexca.com/2008/2008-3/elmira_gyul-4/

koruyucu semboller oluşturmuşlar. Tekstil sanatları içerisinde de bu tarz sembolleri görebilmekteyiz. Kendi hayal dünyaları, hayal güçleri ve deneme yanılma yöntemi ile elde edilen sonuçlar, Şamanist yapı ile beraber oluşturulmuştur. Bu tarz koruyucu semboller, tözler, Hayvan Üslubunun hakim olduğu sosyal çevreleri ve doğa ile uyumlu şekilde, yaptıkları ve ürettikleri her şeye buna benzer olguları uygulayan, hatta sanatsal mecralarında hayat veren, insan, hayvan, ruhani iletişimini her zaman canlı tutan, uygulamalara gitmişlerdir. Böylece manevi duyguları gelişip, saygı duydukları, törensel yaklaşımlarla, kutsal addettikleri oluşumlar ortaya konulmuştur. Örneğin; buğday koydukları dokuma bir torbanın desenlerini bereketi sembolize eden figürler uygulamışlardır, ya da kıyafetlerin koruyucu tılsım olarak gördükleri desenleri işlemişlerdir

Zoomorfik motifler: Koçboynuzu, geyik boynuzu, köpekkuyruğu, yılan, kartal, kuğu, koçbaşı, sığırboynuzu, akrep, güvercin, kaplan, kelebek, yusufçuklarv.b.

Koçboynuzu; doğurganlığı, kahramanlığı, bereketi, erkekliği ve erkeğin gücünü temsil etmektedir.

Kuş, Sevgiyi ve ruhsal duyguyu temsil etmektedir.”Simurg” mitolojide koruyuculuğun ve kutsallığı sembolü iken,deve ayak izini temsil eden kalp şeklindeki motifler, iyi bir yolculuk anlamında kullanılmıştır.

Resim 2.47: Koçboynuzu motifi¹⁰⁵

Akrep motifinin, genç evli çiftleri kötü gözlerden koruduğuna inanılmıştır. Koruyucu tılsım olarak kabul edilmiştir.

¹⁰⁵http://www.moshetabibnia.com/media/Collection/images/430.png.750x1000_q85.png

Resim 2.48: Akrep motifi¹⁰⁶

Genel olarak Orta Asya giyim geleneğinde nar, lale, üzüm, kozalak, çuha vb. bitkisel motifler çokça kullanılmıştır. Bunlar desenler için bir ilham kaynağı niteliği taşımaktaydı.

Resim 2.49: Nar motifi¹⁰⁷

Motiflerde genellikle dört yapraklı çiçekler kullanılmıştır. Yaprak sayısının dört olması, dört temel yönü, dört mevsim, dört zaman dilimi, dünyayı yaratan dört temel element ve insanoğlunun yaşamdaki dört evresi olarak yorumlanmıştır. Çapanda simetrik olarak kullanılan motifler doğada üreme, çoğalma ve bölünme gibi sembollerle anlamlandırılmıştır. Meyveler; Doğurganlığın ve doğumun sembolüdür.

En popüler klasik motiflerden biri, merkezde konumlandırılan soğan motifidir. Ve üstte iki farklı boynuz şeklinde sarmal dolaşmıştır. Özellikle soğan motifinin şekli, annenin rahmine benzetilmektedir. Soğan motifinin ortasında doğurganlığın sembolü tohumlar yer almıştır. Bu tür kullanılan motifler doğurgan ana Tanrıçayı sembolize etmiştir. Orta Asya kültüründe lale, nar, yaşam ağacı, badem ve karanfil gibi motifler

¹⁰⁶http://www.rugrabbit.com/sites/default/files/imagecache/big/faik_isik/14-2013/image_3.jpg

¹⁰⁷https://media.vam.ac.uk/media/thira/collection_images/2007BM/2007BM4959_jpg_ds.jpg

sıklıkla kullanılmıştır. Badem şeklindeki formlar “yaşam ağacı” olarak sembolleştirilmiştir.

Resim 2.50: Soğan sembolü¹⁰⁸

Resim 2.51: Badem motifi¹⁰⁹

¹⁰⁸<https://www.yashar-bish.com/user/products/large/SC552-Uzbek-Ikat-Cushion-Cover-38x38cm-1.jpg>

¹⁰⁹https://patrons.org.es/wp-content/uploads/2016/03/all-the-colors-of-the-rainbow_uzbekistan-ikats_-birmingham-museum-of-art_ikat24a.jpg

Doğurganlığı sembolize eden bir diğer motifte böcek benzeri motiflerdir.

Resim 2.52: Böcek sembollü motif ¹¹⁰

El, tarak ve parmak motifi: El her zaman yaratıcı gücün sembolü olarak kullanılmıştır. El motifi beş çubuk ya da beş çizgi olarak stilize edilmiştir. Parmak ve tarak motifi, geometrik olarak üç, beş ve yedili sayılar kullanılarak resmedilmiştir.

İnanışa göre elin ve parmakların insanı kem gözlerden koruduğuna inanılmaktadır. Tarak motifi ise evlilik ve doğurganlığı sembolize etmiştir.

Resim 2.53: Muska sembolü taşıyan çapan. ¹¹¹

Muska ve nazarlık motifi: Kem ve kötü bakışların etkisini azalttığı düşünülerek geometrik üçgen motifi stilize edilmiş göz biçimindedir.

¹¹⁰<https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTR1P60US5K-GHkPpTlsD7mwVb6bNRBEkN2f4SmCPi75v-7ljPj>

¹¹¹https://1.bp.blogspot.com/-o4WtX401_E0/WCmnoJK9NSI/AAAAAAAAAFnw/N_a-6rqwIikwLUdQhwOKGHx2-9CWsKaFgCLcB/s1600/madina%2Bexhibtion.jpg

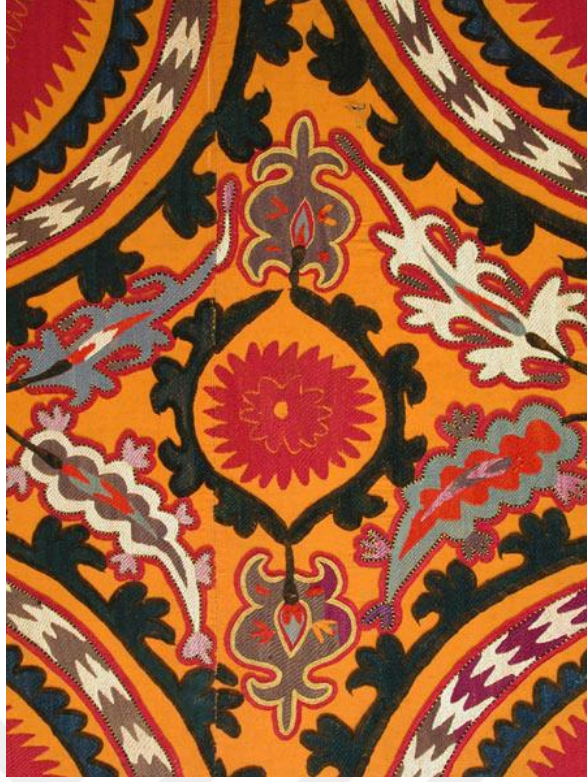
Suzani Tekniği

'Suzani', Farsça iğneli kelimesinden türemiştir. zbek nakışının ihtişamıyla eř anlamlıdır. eyizlerin bir parçası olarak yüzyıllar boyunca kadınlar ve kızlar tarafından ortaklaşa dikilen suzani, bugün Özbekistan'da dekoratif ve kültürel sanatın bir parçası olmuştur. Özbekistan'da başlıca suzani merkezleri Taşkent, Buhara, Semerkand, Shakhrisabz ve Nurata'dır. şehirlerde farklı motiflerin kullandığı ve kendine özgü nakış teknikleri geliştirdikleri bitkisel motifler ; karanfil, gl, leylak, yonca motiflerin kumaşlara işlendiği görülmüştür. Sıkça kullanılan motifler, nar bereketi, göz yaşı (badem) şeklinde biçimlendirilen "botum" motifi bolluğu ve biber motifinin nazardan koruduğuna inanılmaktadır. Ayrıca güneş ve ay olarak kabul edilen büyük dairesel motiflerin kullanıldığı ve bunun zerdşt dinin sembollerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Resim 2.54: Taşkent Sanat müzesinde yer alan , Samarkand yöresine ait, el yapımı nakış Suzani rneği 20.y.y,¹¹²

¹¹² http://www.artmuseum.uz/photo/manual_embroidery/big/vishivka_big_1.jpg

Resim 2.55: Taşkent Sanat müzesinde yer alan, el yapımı nakış, Suzani örneği.19.y.y¹¹³

Resim 2.56: İpek, el işlemeli, Nurata suzani örneği, 19 y.y, Özbekistan,¹¹⁴

¹¹³ http://www.artmuseum.uz/photo/manual_embroidery/big/vishivka_big_5.jpg

¹¹⁴ <http://islamic-arts.org/wp-content/uploads/2012/01/31.jpg>

Resim 2.57: Taşkent Sanat müzesinde yer alan, el yapımı secade, altın işlemeli, Suzani örneği.19.y.y, Buhara¹¹⁵

Resim 2.58: Taşkent Sanat müzesinde yer alan , el yapımı, yastık kılıfı, altın işlemeli, Suzani örneği.19.y.y , Buhara¹¹⁶

¹¹⁵ http://www.artmuseum.uz/photo/gold_sewing/big/zoloto_big_8.jpg

¹¹⁶ http://www.artmuseum.uz/photo/gold_sewing/big/zoloto_big_3.jpg

Resim 2.59: Metropolitan müzesinde yer alan, Buhara yöresine ait, ipek, metal sarılı iplik işlemeli, suzani çapan örneği, 19.yy¹¹⁷

Resim 2.60: Buhara yöresine ait, ipek, metal sarılı iplik işlemeli, suzani çapan örneği, sırttan görünümü, 19.yy¹¹⁸

Resim 2.61: Metropolitan müzesinde yer alan, Buhara yöresine ait, ipek, pamuk, işlemeli suzani kadın çapan örneği, 20 y.y¹¹⁹

¹¹⁷ <https://collectionapi.metmuseum.org/api/collection/v1/iiif/85552/310461/restricted>

¹¹⁸ <https://collectionapi.metmuseum.org/api/collection/v1/iiif/85552/310459/restricted>

¹¹⁹ https://images.metmuseum.org/CRDImages/is/original/CI52.45_F.jpg

2016 yılında Özbekistan’da yapılmış olan Uluslararası Proje, (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design.) Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi ve Namangan Devlet Üniversitelerinin katılımı ile gerçekleşmiştir. Bu Uluslararası projeye katılan, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü Başkanı Prof. Kemal Can hocamızın suzani tekniği ile yapılmış olan eserlerin, uygulama aşamaları, suzani örnekleri ve sergilendikleri müzelerle ilgili çektiği fotoğraflar aşağıda yer almaktadır. Hocamıza katkısından dolayı teşekkür ederiz.

Resim 2.62: " Uluslararası Proje (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Namangan Devlet Üniversitesi), Ağustos 2016 Namangan, Özbekistan."¹²⁰

¹²⁰ Prof. Kemal CAN. Kişisel Arşivi, Ağustos 2016.

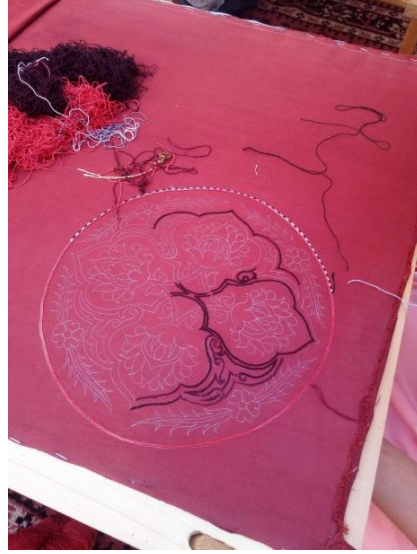
Resim 2.63: " Uluslararası Proje (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Namangan Devlet Üniversitesi), Ağustos 2016 Namangan, Özbekistan."¹²¹

Resim 2.64: "Uluslararası Proje (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Namangan Devlet Üniversitesi), Ağustos 2016 Çust , Özbekistan." ¹²²

¹²¹ Prof. Kemal CAN. Kişisel Arşivi, Ağustos 2016.

¹²² Prof. Kemal CAN. Kişisel Arşivi, Ağustos 2016.

Resim 2.65: “Uluslararası Proje (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Namangan Devlet Üniversitesi), Ağustos 2016 Çust , Özbekistan.”¹²³

Resim 2.66: “Uluslararası Proje (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Namangan Devlet Üniversitesi), Ağustos 2016 Çust , Özbekistan.”¹²⁴

¹²³ Prof. Kemal CAN. Kişisel Arşivi, Ağustos 2016.

¹²⁴ Prof. Kemal CAN. Kişisel Arşivi, Ağustos 2016.

Resim 2.67: “Uluslararası Proje (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Namangan Devlet Üniversitesi), Ağustos 2016 Çust , Özbekistan.”¹²⁵

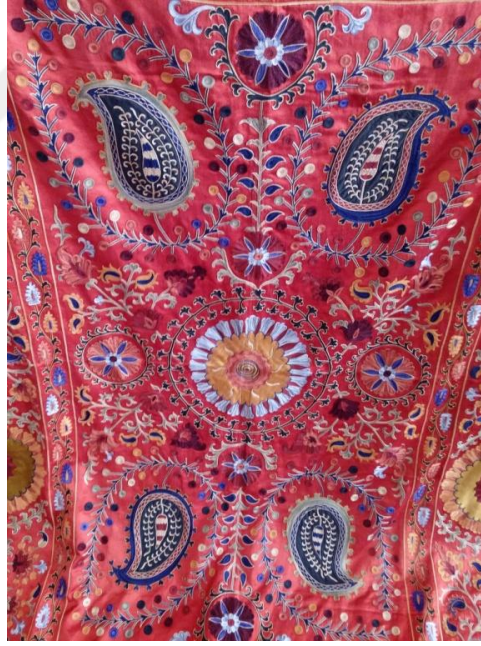
Resim 2.68: “Uluslararası Proje (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Namangan Devlet Üniversitesi) Ağustos 2016 Çust , Özbekistan.”¹²⁶

¹²⁵ Prof. Kemal CAN. Kişisel Arşivi, Ağustos 2016.

¹²⁶ Prof. Kemal CAN. Kişisel Arşivi. Ağustos 2016.

Resim 2.69: “Uluslararası Proje (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Namangan Devlet Üniversitesi) Ağustos 2016 Çust , Özbekistan.”¹²⁷

Resim 2.70: “Uluslararası Proje (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Namangan Devlet Üniversitesi) Ağustos 2016 Çust , Özbekistan.”¹²⁸

¹²⁷ Prof. Kemal CAN. Kişisel Arşiv. Ağustos 2016.

¹²⁸ Prof. Kemal CAN. Kişisel Arşiv. Ağustos 2016.

Resim 2.71: “Uluslararası Proje (Sustainability in Textile Practice: Intercultural Dialogue with Traditional Symbols in Contemporary Design. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Avrupa Flensburg Üniversitesi, Dresden Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Namangan Devlet Üniversitesi), Ağustos 2016 , The State Art Museum Of Özbekistan, Taşkent, Özbekistan.”¹²⁹

¹²⁹ Prof. Kemal CAN. Kişisel Arşiv. Ağustos 2016.

2.3. Çapan Giysisini Bütünleyen Başa Takılan Giysi Elemanı Doppî ve Diğer Başlık Çeşitleri

Orta Asyada yaşayan Özbeklerin kültürlerinde baş giysileri önerimli yer tutmaktadır. Özbek ulusal giysilerini tamamlayan bir parçası olup, günümüz modern Özbek giyiminde de yerini korumaktadır.

2.3.1. Doppî

*“Özbeklerin günümüzde bile yaygın olarak kullandığı hafif baş giysileri doppî (takke)dir. Eskiden İran ve Türk halkları arasında yaygın olmuş, milli giysilerin bir parçasına dönüşmüştür. Doppî, genellikle, kadife, ipek ve pamuktan yapılmış kumaşlara ip, ipek, simli nakışlar dikilerek yapılır. Doppîlerin nerede dikildiğini nakışlarına bakarak belirlemek mümkündür.”*¹³⁰

Doppî, Özbeklerin ulusal simgesi haline gelmiştir. Bu geleneksel şapka halen Orta Asya'daki erkekler tarafından takılmaktadır. Bu şapka aynı zamanda Tubeteika, Taqiyah (tagilya) olarak da bilinir. Türkçesi takkedir.

*“Özbekistan’da Andican, Taşkent, Semerkant, Buhara, Baysun, Şahrisebdoppîlerimeşhurdur. 19.y.y. erkekler arasında beyaz nakışlar dikili siyah doppîler giyme adet olmuştur.”*¹³¹

Bu başlıkların tüm yüzeyi, Orta Asya'daki en eski ve en yaygın olan dikiş olan zincir dikişinde işlenmektedir. Nakış işleminin "zincirleri" yoğun geometrik modeller oluşturulur.

¹³⁰Özbek milli kıyafetleri ve takılarıpdf, makale,s.698, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/IBRAHIMOVA-Shahina-Boboxonovna>

¹³¹Özbek milli kıyafetleri ve takılarıpdf, makale,s.698, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/IBRAHIMOVA-Shahina-Boboxonovna>

Özbek doppilerinde kullanılan badem ya da biber motifi insanın doğumundan ölümüne olan aşamalarını sembolize eder.

Resim 2.72: Özbek doppisindeki saklı mesaj¹³²

“Bugün, Özbek doppisinin kalıplarında saklı mesajlar, her kıvrım, desen, çizgi hakkında derin bir anlam ve gizem taşımaktadır. İnanişâ göre takke üstündeki dört çiçek, bir erkeğin dört taraftan sağlığını korumak ve takkede kullanılan onaltı çiçek büyük ve mutlu bir aile (on altı çocuklu) olma isteğini ifade etmektedir. Yukarıda erkekler için en yaygın klasik doppilerden birinin örneği ile iyi resmedilmiştir. Siyah bir arka plana sahip dört adet badem ve biber (Kalampir) formunda, beyaz desenin zıt bir kombinasyonuyla karakterizedir. Karanlık bir arka plan üzerinde beyaz ipek ile işlenmiş çiçekler, bir insanın ruhu ve kalbinin saflığının bir ifadesi olarak kullanılmıştır.”¹³³

“Bilindiği gibi, tavus kuşu eski çağlarda Türk toplumları arasında güneş ve ateş tanrısı olarak ilahi ve sembolik bir anlam taşımıştır. Araştırmalar gösteriyor ki,

¹³²http://static.akipress.org/127//.storage/canews/images/December_15UZ/tashkent/.thumbs/d1279d753046b52550e72c4114a4bec6_0_500_0.jpg

¹³³<http://www.aloqada.com/m/news/2015/12/23/zhizn-v-centralnoy-azii-sekretiy-uzbekskoy-tyubetyki>.

tavus kuşu resmi zamanla eski anlamını kaybetmiş ve nihayet, basitleşerek Doğu dünyasında çok yaygın olan “buta” (badem) motifine dönüşmüştür.”¹³⁴

Resim 2.73: Stilize edilmiş tavus kuşu resmi.¹³⁵

“Ressam Sergey Alibekov’a göre bunun özelliği olduğu, bir şeyi simgelediğini belirtmiştir. Çünkü beyaz ve siyah renk farklı kutup, farklı özelliklere sahip olan renklerdir. Üzerindeki kare kozmik evreni simgeler, dört beyaz eleman da - ebedilik sembolü, güneşin simgesidir. Doppilerin üzerinde en çok acı biber formuna rastlanır. Halk inancına göre, acı biber nazardan korur. Biber vebadem deseni Özbek doppilerinin hemen hemen hepsinde görülmektedir.”¹³⁶

2.3.1.1. Chust Doppi

“Koyu yeşil ipek ya da pamuk kumaştan dört köşeli şekilde yapılır. Tepe kısmının her bölgesinde biber ya da badem şekilleri her bölgesinde dörder mihrap şekli düz olarak kaplanır ve beyaz ipek ipe dikilir.”¹³⁷

¹³⁴ Shahverdiye, Gulmira, Azerbaycan Geleneksel Kumaş Ve Giyim Kültürünün 19. Ve 20. Yüzyıl Giyimine Yansıması, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tekstil Ve Moda Tasarımı Ana Sanat Dalı Tekstil Ve Moda Tasarımı Programı, 2015, Yüksek Lisans Tezi, s. 9

¹³⁵ Shahverdiye, Gulmira, Azerbaycan Geleneksel Kumaş Ve Giyim Kültürünün 19. Ve 20. Yüzyıl Giyimine Yansıması, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tekstil Ve Moda Tasarımı Ana Sanat Dalı Tekstil Ve Moda Tasarımı Programı, 2015, Yüksek Lisans Tezi, s. 9

¹³⁶ Özbek milli kıyafetleri ve takıları pdf, makale, s.698, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/IBRAHIMOVA-Shahina-Boboxonovna>

¹³⁷ Özbek milli kıyafetleri ve takıları pdf, makale, s.698, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/IBRAHIMOVA-Shahina-Boboxonovna>

Bu desenler altında, neme karşı dayanıklı, özel kâğıtlar kullanılır. Görünüşü ve rahatlığı bakımından Özbekistan'ın tüm bölgelerinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu başlıklar erkeklere ve kadınlara yöneliktir.

Resim 2.74: Chust ve Margilan el nakışlı doppileri. 20.yy., Özbekistan.¹³⁸

Resim 2.75: Chust ve Margilan el nakışlı doppi örneği ön görünüşü¹³⁹

2.3.1.2. Margilan Doppisi

Margilan doppilerinin tepesi dört eşit parçaya bölünür ve dört oyukta dört tane biber formu yerleştirilir. Biber ve çiçek formu beyaz ipek nakışla dikilir. Margilan doppi

¹³⁸<http://www.susanmeller.com/wp-content/uploads/UZBEK-HAT-ATHSC-162-top.png>

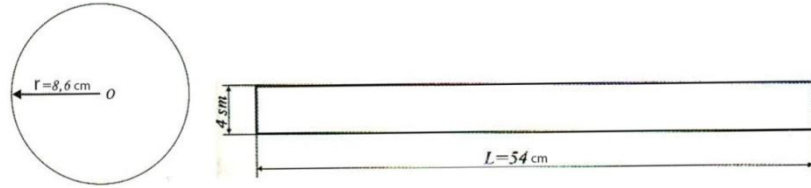
¹³⁹<http://www.susanmeller.com/wp-content/uploads/UZBEK-HAT-ATHSC-162-side.png>

astarlarında, siyah pamuklu ekose kumaşlar çoğunlukla saten ve ipekli takkeler de kullanılmıştır.

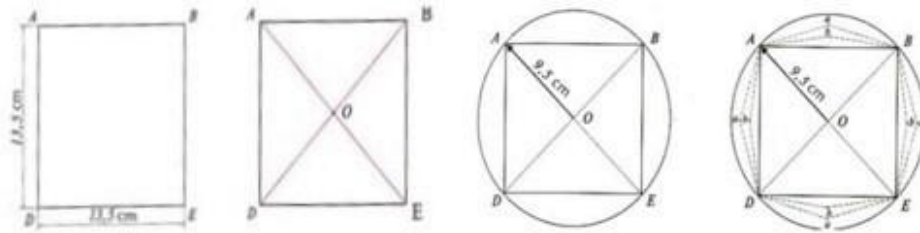
Özellikle, Margilan ve Andican doppilerinin üzerindeki biberin insanı bela ve afetlerden koruduğuna inanılır.

Resim 2.76: Chust ve Margilan el nakışlı doppileri 20.yy.,Özbekistan¹⁴⁰

Resim 2.77: Margilan dopi ölçü örneği(üst görünüş ve yan kesit).¹⁴¹

Resim 2.78: Margilan doppilerinin üst görüş teknik çizimi.¹⁴²

¹⁴⁰http://www.artmuseum.uz/photo/tubeteyki/big/tybiteiki_big_8.jpg

¹⁴¹http://Fayl_05-08-2017_13.pdf sayfa:23

¹⁴²http://Fayl_05-08-2017_13.pdf sayfa:24

2.3.1.3. Taşkent (Kadife) Doppisi

Düz kadifeden dikilir, kenarları yumuşak kumaş biye ile çevirilir.

Resim 2.79: Özbekistan sanat müzesinde yer alan kadın doppisi, 20.yy.¹⁴³

Resim 2.80: Özbekistan sanat müzesinde yer alan kadın doopisi, 20.yy.¹⁴⁴

¹⁴³http://www.artmuseum.uz/photo/tubeteyki/big/tybiteiki_big_6.jpg

¹⁴⁴http://www.artmuseum.uz/photo/tubeteyki/big/tybiteiki_big_5.jpg

2.3.1.4. Buhara Doppisi

Doppiler arasında en ünlüsü Buhara bölgesine aittir.

“Düz desen ya da çiçek desenli kadifeden dikilir. Buhara doppilerinerengârenk ipek iplerle nakışlar dikilir, süslü jiyak temseler(kemer) takılır. Genellikle sim (zar) iplerle işlenmiş çeşitleri çok meşhurdur.”¹⁴⁵

Resim 2.81: Özbekistan sanat müzesinde yer alan Buhara doppisi. 20.yy.¹⁴⁶

2.3.1.5. Irak î-Doppi “İraqi Doppî”

“Şehrisebz’de yaygın olan, daha sonra da diğer illere yayılan ve bölgenin yerli özellikleri de katılarak değiştirilen, İraki doppisi nakış ipleri çekilerek ağ haline getirilerek kumaş üzerine renkli ip ya da ince lifli pamuk ipe dikilir. İraki doppisinin güzel örnekleri Şehrisebz’dekidoppi ustaları tarafından dikilir. İraki doppî üzerine eşarp takılır ya da ince örgü yapılmış saçlar eklenir.”¹⁴⁷

Resim 2.82: Özbekistan sanat müzesinde, Şehrisebz doppisi, “İrak î”, 20.yy¹⁴⁸

¹⁴⁵Özbek milli kıyafetleri ve takılarıpdf, makale,s.698, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/IBRAHIMOVA-Shahina-Boboxonovna>

¹⁴⁶http://www.artmuseum.uz/photo/tubeteyki/big/tybiteiki_big_7.jpg

¹⁴⁷Özbek milli kıyafetleri ve takılarıpdf, makale,s.698, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/IBRAHIMOVA-Shahina-Boboxonovna>

¹⁴⁸http://www.artmuseum.uz/photo/tubeteyki/big/tybiteiki_big_4.jpg-15.11.2018

2.3.1.6. Yuvarlak fitilli Doppi

(Yuvarlak fitilli doppi) – Semerkand (Urgut ilçesinde) ve Surkhan Derya’da dikilen baş giyimidir.

Resim 2.83: Yuvarlak fitilli doppi,20.yy., Özbekistan¹⁴⁹

Doppiden sonra baş giyimi olarak kullanılan başlıklardan biri *“Kuzu derisinden dikilen baş giysisi, yani kalpak. Genellikle, Harezmîliler giyer. Kalpak altından hafif tahya (takke) giyilir.”*¹⁵⁰

Resim 2.84: Çögirme (Kalpak) giyen bir grup,Özbekistan, 20.yy.¹⁵¹

¹⁴⁹<https://trc-leiden.nl/trc-digital-exhibition/media/k2/galleries/81/2008.0217-2.JPG>

¹⁵⁰İbrahimova,ShahinaBoboxonovna, Özbek milli kıyafetleri ve takılarıpdf, makale,s.699, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/>

¹⁵¹http://sanat.orexca.com/2009/2009-4/binafsha_nodir-2/#!prettyPhoto/5/ -10.11.2018

Bir diğerk baş giysisi yüksekliği 15 santim olan, yarı daire şeklinde yassı baş giyimi olan Tahya daha çok kadınlar tarafında kullanılmaktadır.

Resim 2.85: HAT (Tahya), 20.yy., Özbekistan¹⁵²

Genç bayanlar başlarına, uzun yuvarlak takke şeklinde yan tarafına fitil takılarak ince seyrek dikilmiş laçak giyerler. Laçağın alt kısmına çene bağı dikilir ve üzerinde bir kaç tane basma eşarp sarılır birucu arkaya bırakılır, diğerk ucu da laçağa bağlanırdı.

“Bu baş giysilerinden en karmaşık olanıydı. Eşarpların üzerine simli çiçekli, kırmızı atkı (eşarp) beş büyük tabakaya bükülür ve başa bir kaç kere sarılır, toplu iğneyle tespit edilerek uçları omuza bırakılırdı. Sonunda üstüne bir çiçek desenli eşarpatılırdı. 50 yaşından sonra kadınlarsadece beyaz kumaştan yapılmış laçak giyerlerdi.”¹⁵³

Çok yaygın olan, en eski baş giyimlerinden biri de külahtır . Kalın, kaba kumaştan genellikle yünden konik şekilde, içine pamuk konularak yapılan baş giyimidir. Müslüman erkekler külahın üzerine sarık sarmışlardır. Sarık sarılmış külah insanı daha da uzun boylu, iri yapılı göstermiştir.

Mısır’dan Hindistan’a ve Endonezya’ya kadar Müslüman erkekler tarafından yaygın olarak kullanılan bir diğerk baş giyim sarık(salla) dır. Sarığın Orta Asya’ya Hindistan’ın etkisi altında geldiği ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Her erkeğın sarık takamadığı, onu sadece ağırbaşlı, iyi huylu insanların takabildiği söylenmiştir.

¹⁵²http://www.susanmeller.com/wp-content/gallery/silk-and-cotton-chapter-3/headwear3_large4.png - 10-11.2018

¹⁵³İbrahimova,ShahinaBoboxonovna, Özbek milli kıyafetleri ve takılarıpdf, makale,s.698, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/>

Resim 2.86: 2006 yılında Semerkant'ta salla takan bir adamın fotoğrafı.¹⁵⁴

Kadınların dikkat çekici başgiyimi olan kulte (kulte) renkleri ile ilgi çekmektedir. Kadınların başlarına giydikleri doppi biçiminde olan, arka tarafına saç örgüsü geçirilen elbise koluna benzer uzun kuyruktan oluşan başlıktır. Kulte Buhara ve Semerkand'da yaygındır.

Resim 2.87: Kulta, ipek nakış işlemeli, 20.yy.,Özbekistan¹⁵⁵

Sonuç olarak, takı takma geleneği giyinme, süslenme, çeşitli düğün dernekler, törenlerle yakından ilgili olup, Özbek halkının günlük yaşamında kültür dünyasına ait olmanın maddi görünüşü (şekli) olarak yaşamını sürdürmektedir.

¹⁵⁴<https://www.flickr.com/photos/whltravel/4259739640/in/photostream/lightbox/>

¹⁵⁵http://www.susanmeller.com/wp-content/gallery/silk-and-cotton-chapter-3/headwear3_large5.png

Dikkatinize sunulmuş olan milli giysilerin her biri, giysilerin şekli, biçimleri yakın geçmiş ve bugün meydana gelmemiş, yüzyıllar boyunca üretilmiş, geliştirilmiştir. Bize düşen bu zengin tarihi öğrenerek, Özbek kültürü, tarihi, gelenekleri ve etnografyasıyla ilgili bilgileri inceleyerek bilgiler toplamaktır.

2.4. Çapan Giysisini Tamamlayan Diğer Aksesuarlar

Türk çizmelerini de “iki çeşit ve iki şekil” içinde toplamak gerekir. 1) Deri çizme. 2) Keçe çizme. Türk çizmeleri şekil bakımından da, “tam ve yarım çizme “olarak, yine iki bölüme ayrılabilir.

Çizme tabii olarak her keçeden yapılamaz. Bunlar için ayrı Türkmen keçeleri vardır. Bunlara oyma adı verilir. Türklerin bu sözü Moğolcaya da girmiştir. Moğollarda, “kışlık keçe çizme” için , Oimasun deyişini kullanırlardı. Mühim olan nokta, keçe çizmenin Arap memleketlerinde de giyinilmiş olması ve sözlüklerde de labada, lubud sözlerinin “ keçe ayakkabı” manasına gelmesidir. Bazı sözlüklerde ise, “keçe çizme “ anlamına gelir.

“Deri çizme” için söylenen en eski Türk sözü ise, oguk, uguk sözleridir. Tobol ve Kırgız Türk ağızlarında da çizmeye uyuk adı verilir. Deri çizme için söylenen en eski Türk deyişi, herhalde Kaşgarlı Mahmud zamanında, yalnızca “Ayakkabı” için kullanılan sözlerdi. Kaşgarlı Mahmud, bu sözlerin manalarını, açık olarak tespit etmiştir. Öyle anlaşılıyor ki sonradan etük, edük sözleri, hiç olmazsa “yarım çizme” manasında da kullanılmaya başlamıştı.”¹⁵⁶

Resim 2.88: Deri Çizme örneği.¹⁵⁷

¹⁵⁶ Ögel ,Bahaeddin, Türk Kültür Tarihine Giriş 5 kitabı ,s .113-114

¹⁵⁷ [http://www.ichcap.org/eng/ek/sub2017_7/pdf_down/Uzbekistan%20ICH%20promotional%20book\(eng\).pdfsayfa 247](http://www.ichcap.org/eng/ek/sub2017_7/pdf_down/Uzbekistan%20ICH%20promotional%20book(eng).pdfsayfa%20247)

Özbek giysilerinin önemli bir tamamlayıcısı bel bağı ve kemerlerdir.

Resim 2.89: Özbek Lakai Gümüş başlıklı ipek püsküllü ve geleneksel tokalı kemer.¹⁵⁸

Belbağı; “Erkeklerin elbise üzerinden bellerine sardıkları (bağladıkları) dört köşeli kumaştır. Özbek milli giysiinin önemli bir parçasıdır. Belbağı esas görevi haricinde erkekler uzun yola ya da geziye gittiklerinde bir sofra ve havlu görevini de yapardı. Gerektiğinde erkekler belbağının üstünde namaz da kılınabilirdi.”¹⁵⁹

“Bel-bağı”, herhalde kemerle ilgili en eski ve açık deyişlerden biridir. Bu Uygur kitaplarından Anadolu’ya kadar uzanan bir tabirdir. Hiç şüphe yok ki ağızlardaki değişmeler, bu söze de tesirler yapmıştır. Belbağı mesela Kırgız ağızlarında bilboo olurken, Anadolu’da ise biblo şekline girmekte geri kalmamıştır.”¹⁶⁰

Resim 2.90: Belbağı öreneği, 20.yy., Özbekistan.¹⁶¹

¹⁵⁸<http://www.thecamptons.com/wp-content/uploads/2018/03/277a-1.jpg>

¹⁵⁹İbrahimova, ShahinaBoboxonovna, Özbek milli kıyafetleri ve takılarıpdf, makale,s.695,

<http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/>

¹⁶⁰ Ögel ,Bahaeddin, Türk Kültür Tarihine Giriş 5 kitabı ,s .73

¹⁶¹Özbekistan’ın Maddi Kültürel Mirası,

[http://www.ichcap.org/eng/ek/sub2017_7/pdf_down/Uzbekistan%20ICH%20promotional%20book\(eng\).pdf](http://www.ichcap.org/eng/ek/sub2017_7/pdf_down/Uzbekistan%20ICH%20promotional%20book(eng).pdf)

3. GÜNÜMÜZ ÖZBEK GIYSİLERİ

Özbek giyiminde kullanılan kumaşların zengin renkleri ve renk paletinin parlaklığı, insanların kültürel gelenekleri, zengin halk şiirleri ve bezemelerle doludur. Toplumsal ve yaş özelliklerine bağlı olarak, renk kullanımları farklılık göstermiştir. Genç kadınlar parlak kırmızı, yeşil ve bordo renkleri tercih ederken, yaşlı kadın ve erkeklerin giysileri daha mütevazı tonlardaki açık bej, sarı, açık mavi ve beyaz renkli kumaşlardan oluşmaktadır.

1991'de Sovyetler Birliğinin yıkılmasının ardından, Özbekistan'da üretilen ulusal marka haline gelen ikat kumaş Batının ilgi odağı haline gelmiştir. Küresel pazarda ortaya çıkan rekabet, üreticileri alternatif yollar aramaya zorlamıştır. Geçmişte kumaş üzerinde model oluşturan usta, yalnızca kendi deneyimlerinden ve çevresindeki gerçeklikten ilham alırken, bugünün ustaları tüketicilerin güncel sezon eğilimlerine ve taleplerine odaklanmaktadır. Üreticiler gelişen pazar talepleri doğrultusunda Amerika, Avrupa ve Orta Doğu'daki uluslar arası fuarlara katılmaktadır. Daha fazla tüketici çekmek amacı ile, kumaşlarda sadece geleneksel süsleme ve motifler değil, bazen palmye ağacı, kalpler, avro ve dolar amblemleri gibi beklenmedik motiflere de yer verilmekte olduğu da görülmektedir.

1995 yılında Taşkent'te, çağdaş ustaların çalışmalarını sundukları ilk geleneksel el sanatları fuarı gerçekleşmiştir. Bu etkinlikler sonucu Özbekistan'da festival, yarışma, sergi ve satış zinciri hızlı bir şekilde çoğalmıştır. Fuar, birliğin 50'inci yıldönümünü kutlamak için Birleşmiş Milletler tarafından desteklenmiştir. Fuarın sloganı (master and student), nesilden nesile anlatılmış el işçiliğinin ve usta çırak geleneğinin korunmasının önemini vurgulamaktadır.

2002 yılında UNESCO desteğiyle Surkhandarya'da bir ilçe olan Baysun, sözlü geleneksel ve somut olmayan insanlık mirası korunmasına alınmıştır. Bu etkinlik ile bölgedeki el sanatlarının gelişimi desteklenmiştir.

3.1. Özbek Tasarımcılar Tarafından Tasarlanan Çapan Örnekleri

Özbek giysilerinde, geleneksel öğelerin kullanımında farklı eğilimler vardır. Bunların arasında, kaynağın yeniden şekillendirilmesi, tasarım çözümlerinin doğrudan kopyalanması, farklı dekorasyon yöntemlerinin kullanılması bulunmaktadır. Etnik giysileri değiştirmenin en kesin yolu, onunla ilişkilendirilen modern yaşam tarzı ile olan ilgisinin oluşturulmasıdır. Özbek giysi tasarımcıları bu süreçlere aktif olarak yer almaktadır. Dilyara Kaipova, Saida Amir, Dildora Kasimova, Zulfiya Sulton, Madina Kasimbaeva gibi Özbek tasarımcılarının geleneksel motif ve kumaşları kullanarak günümüz modern giysi tasarımlarını ve oluşturdukları yenilikleri görebiliyoruz.

Yetenekli ve yenilikçi Özbek tekstil tasarımcısı ve sanatçısı olan, Dilyara Kaipova; Pavel Benkov'un adını taşıyan Taşkent Cumhuriyet Sanat Okulu Tasarım Fakültesinden mezun olduktan sonra, Taşkent'teki Mukimiy Müzik Tiyatrosu'nda tasarımcı olarak çalıştı. Ayrıca, Özbekistan Devlet Sanat ve Kültür Enstitüsü'nde el kuklalarının ustası olarak görev almıştır. Kaipova'nın projelerinin temel amacı, uyumsuz unsurları bir araya getirmek olmuştur. Geleneksel desenler ile modern kitle kültürünün, sembollerini, logolarını ve işaretlerini birarada kullanmıştır. Tasarımcının ilk tasarım projesi "Kaptan İkat" da; geleneksel bir el sanatı ögesi olan ikat kumaş popüler film ve çizgi film karakterleri ile kullanılmıştır. İkat kumaşlar, Mickey Mouse, Batman vb. karakter tasarımlarıyla dokunmuş ve geleneğin dışına çıkmıştır. Kadim geçmişi olan geleneksel ikat kumaş ve çapanda popüler ikonların gelişi güzel bir şekilde kullanılması geleneksel Özbek tekstilinin değerinin yitirilmesine sebep olabilir. Bu sebeple tasarımcıların bu gibi popüler kültür öğelerini kullanırken dikkatli olmaları gerektiği görülmüştür.

Resim 3.1: Dilyara kaipova'nın Mickey Mouse den esinlenerek oluşturulmuş ikat kumaştan yapılmış çapan örneği, Taşkent¹⁶²

¹⁶²https://24.kg/thumbnails/dcb7d/41947/61776_w750_h562_r.jpg

Resim 3.2: Dilyara Kaipova'nın "Scream" filminden esinlenerek oluşturulmuş ikat kumaştan yapılmış çapanı örneği, Taşkent 2016¹⁶³

Resim 3.3: Dilyara Kaipova'nın "Star Wars" filminden esinlenerek oluşturulmuş ikat kumaştan yapılmış çapan örneği, Taşkent 2016¹⁶⁴

Resim 3.4: Dilyara Kaipova'nın "Batman" filminden esinlenerek oluşturulmuş ikat kumaştan yapılmış çapan örneği, Taşkent 2016¹⁶⁵

¹⁶³https://24.kg/thumbnails/abc7b/4d0ed/61766_w750_h562_r.jpg

¹⁶⁴https://24.kg/thumbnails/68da8/be0b1/61767_w750_h562_r.jpg

¹⁶⁵https://24.kg/thumbnails/31b02/dd39e/61768_w750_h562_r.jpg

Tasarımdaki güncel sezon eğilimini takip eden usta tasarımcılar arasında yer alan Saida Amir, Taşkent’te tanınmış bir moda tasarımcısıdır. Tasarımlarında el dokuması malzemeler ve geleneksel olmayan farklı formlar ön plana çıkmaktadır. Amir’in koleksiyonlarında farklı dokuların, renklerin ve süslemelerin kombinasyonunun cesur bir şekilde kullanıldığı görülmektedir.

Resim 3.5: Saida Amir “Hayal Gücü Oyunu” koleksiyonundan 2008, Kazakistan¹⁶⁶

Resim 3.6: Saida Amir “Hayal Gücü Oyunu” koleksiyonundan 2008, Kazakistan¹⁶⁷

¹⁶⁶https://mir-s3-cdn-cf.behance.net/project_modules/disp/4010e53268911.5601a0e2776c4.jpg

¹⁶⁷https://mir-s3-cdn-cf.behance.net/project_modules/disp/3fcb503268914.5601a0e2a383c.jpg

Resim 3.7: Saida Amir “Sartın Yeni Kadınları” koleksiyonundan 2009, Özbekistan¹⁶⁸

Resim 3.8: Saida Amir “Sartın Yeni Kadınları” koleksiyonundan 2009, Özbekistan¹⁶⁹

¹⁶⁸https://mir-s3-cdn-cf.behance.net/project_modules/1400/c1a7283453685.560ac32af02d6.jpg

¹⁶⁹https://mir-s3-cdn-cf.behance.net/project_modules/disp/bff9233268814.5601a137ee102.jpg

Dildora Kasimova 2006'da kendi adını taşıyan markasını kurmuştur. Geleneksel zanaatkârlarla birlikte çalışarak tasarımlarını ve aksesuarlarını tasarlamıştır.

Resim 3.9: Dildara Kasimova “Sihirli Yolculuk” koleksiyonundan, 2016, Özbekistan¹⁷⁰

Resim 3.10: Dildara Kasimova “Sihirli Yolculuk” koleksiyonundan, 2016, Özbekistan¹⁷¹

¹⁷⁰<http://spynewsmagazine.com/wp-content/uploads/2016/12/2-4.jpg>

¹⁷¹<http://spynewsmagazine.com/wp-content/uploads/2016/12/dildorakasimova-eyeonfashion.jpg>

Özbekistan'ın genç tasarımcıları arasında yeralan Zulfiya Soltan'ın, mesleki kariyeri 2007 yılında Taşkent'te düzenlenen Moda Haftası'na katılımıyla başlamıştır. Özbek giysilerini uluslararası moda festivallerinde sergileyen tasarımcının romantik tarzdaki koleksiyonu, moda uzmanları tarafından büyük beğeni toplamıştır. 2008 yılında, “Ulusal kumaşların en iyi kullanımı” ödülünün sahibi olmuştur. Yeni giysilerin yaratılmasında Zulfiya, giysiler için yeni desenler oluşturmuş ve Özbek ulusal kumaşlarından ilham almıştır. Ödüllü genç Özbek tasarımcı Zulfiya Sulton, 2013'te kendi çizgisini oluşturmuştur. 2015 yılında düzenlenen moda gösterisinde Zulfiya'nın “Harem Beauties Riot” isimli koleksiyonu, Özbek kumaşlarının eşsiz güzelliğinin ve modern kullanımının bir göstergesi haline gelmiştir.

Resim 3.11: Zulfiya Soltan'ın “Harem Beauties Riot” koleksiyonundan 2015, Moskova¹⁷²

¹⁷²https://www.rfw.lv/storage/app/uploads/public/58d/b95/67a/thumb_11378_341_0_0_0_crop.jpg

Resim 3.12: Zulfiya Soltan'nın “Harem Beauties Riot” koleksiyonundan 2015, Moskova¹⁷³

Resim 3.13: Zulfiya Soltan 'nın “Harem Beauties Riot” koleksiyonundan 2015, Moskova¹⁷⁴

¹⁷³https://www.rfw.lv/storage/app/uploads/public/58d/b95/6f3/thumb_11385_341_0_0_0_crop.jpg

¹⁷⁴https://www.rfw.lv/storage/app/uploads/public/58d/b95/68d/thumb_11379_341_0_0_0_crop.jp

Madina Kasimbaeva, Özbek uygulamalı sanatları konusunda ödüllendirilen ünlü bir nakışçıdır. 20 yaşındayken 2007 yılında Hunarmand (yetenekli) olarak bilinen Ulusal halk esnaf ve sanatkârları birliği'ne üye olmuştur. 2008 yılında tasarladığı ceket ve aksesuarlar ile Milano moda haftasına katılmıştır. Madina; Moskova, Bakü, Güney Kore, Avrupa ve ABD'de katıldığı sergilerde, Özbekistan'ın uygulamalı sanat geleneklerini gururla temsil etmiştir. Santa Fe Uluslararası Folk Fuarı'na düzenli olarak katılmaktadır. Madina, bu sergide, sanat tarihçisi Binafsha Nodir ile işbirliği yapmıştır. 2016 yılında “Sihirli İpliklerin Saklanması” adını verdiği tasarımları Taşkent fotoğraf Evi'nde sergilenmiştir.

Resim 3.14: Madina Kasimbaeva'nın "Sihirli İpliklerin Saklanması" sergisi 2016, Taşkent¹⁷⁵

Resim 3.15: Madina Kasimbaeva'nın "Sihirli İpliklerin Saklanması" sergisi 2016, Taşkent¹⁷⁶

¹⁷⁵https://1.bp.blogspot.com/-o4WtX401_E0/WCmnoJK9NSI/AAAAAAAAAFnw/N_a-6rqwllkwLUdQhwOKGHx2-9CWsKaFgCLcB/s1600/madina%2Bexhibition.jpg

¹⁷⁶<https://2.bp.blogspot.com/-axjtQcy7EQY/WCneJIWv4jI/AAAAAAAAAFoc/BRW4tgyX4DUg15nQAab40p34eELISXS5wCLcB/s1600/madina%2Bexhibition%2B1.jpg>

3.2. Avrupalı ve Amerikalı Tasarımcılar Tarafından Tasarlanan Çapan Örnekleri

Çapan, ilk olarak Oscar De La Renta ve İtalyan moda evi Etro gibi çağdaş moda tasarımcılarının dikkatini çekmiş, 1990'ların sonlarında özellikle Newyork'lu tasarımcı Oscar De La Renta tarafından tasarlanan "Balmain Haute Couture "1997 İlkbahar / Yaz koleksiyonu için Orta Asya'ya gelerek geleneksel dokumacılarla çalışmıştır. Oscar De La Renta 2005 Sonbahar/ Kış koleksiyonunda, Özbek tekstilini batı dünyasına tanıtmıştır.

Resim 3.16: Oscar De La Rentanın 2005 Son bahar- Kış koleksiyonuna ait Trençkot tasarımı¹⁷⁷

¹⁷⁷<http://3.bp.blogspot.com/-jkKnRfs-SiQ/ToJaV7adL1I/AAAAAAAAAd0/WD4f8OYHjuI/s400/ikat+coat.jpg>

Resim 3.17: Oscar De La Renta 2019 İlkbahar-Yaz koleksiyonuna ait tasarımlar ¹⁷⁸

Resim 3.18: Oscar De La Renta 2019 İlkbahar-Yaz koleksiyonundan bir ikat elbise tasarımı ¹⁷⁹

Balenciaga, Dior ve Valentino dâhil 2000’li yıllarda birçok markanın koleksiyonlarında geleneksel Orta Asya ikatlarına rastlanmaktadır.

¹⁷⁸<https://luxelookbook.me/wp-content/uploads/2018/09/ODLR-Courtesy-of-Oscar-de-la-Renta-The-Luxe-Lookbook4.jpg>

¹⁷⁹<https://luxelookbook.me/wp-content/uploads/2018/09/ODLR-Courtesy-of-Oscar-de-la-Renta-The-Luxe-Lookbook3.jpg>

Valentino'nun tasarımcıları Maria Grazio Chiuri ve Pier Paol Picolli, koleksiyonlarında yer alan nar motiflerini, geleneksel Özbek desenlerinden ilham alarak tasarlamışlardır. Tohumlarla dolu, yaygın olarak kullanılan nar sembolünün yeni evlilere bolluk, bereket ve huzur verdiğine inanılmaktadır. Bu koleksiyonda bir Valentino elbisesinin üzerine yapılan nakışlar 3000 saatten fazla sürmüştür.

Resim 3.19: Valentino'nun koleksiyondan suzani nakış işlemeli kumaş örneği 2015¹⁸⁰

Resim 3.20: Valentino'nun koleksiyondan suzani nakış işlemeli giysi tasarım örnekleri 2015¹⁸¹

¹⁸⁰ https://1.bp.blogspot.com/-SooR499K7VQ/VOKUuIVyu5I/AAAAAAAAELo/UEuuIl_S5wg/s1600/valentino%2B2015%2B3.jpg

¹⁸¹ <https://1.bp.blogspot.com/-ePXHSHdZWFc/VOKUCK3aaTI/AAAAAAAAELc/j-xxLF4I8UI/s1600/valentino%2Bcollection%2B2015%2B2.jpg>

Resim 3.21:Valentino'nun koleksiyondan suzani nakış işlemeli giysi tasarım örnekleri 2015¹⁸²

Oscar de la Renta; Orta Asya geleneksel ikat desenlerini 2005 yılında kullanmaya başlamış, ardından onu Dries von Noten ve Gucci izlemiştir.

Resim 3.22: Armani markasına ait ikat ceket tasarımı¹⁸³

182

https://1.bp.blogspot.com/SooR499K7VQ/VOKUuIVyu5I/AAAAAAAAAELo/UEuuI_S5wg/s1600/valentino%2B2015%2B3.jpg

¹⁸³<https://2.bp.blogspot.com/-vv7kub6O7uY/WAdoFj65EbI/AAAAAAAAAFk8/ybDQZON1sVMv72tILJ3Nd1tfaZHtBuySgCLcB/s1600/armani%2Bikat%2B3.jpg>

[vv7kub6O7uY/WAdoFj65EbI/AAAAAAAAAFk8/ybDQZON1sVMv72tILJ3Nd1tfaZHtBuySgCLcB/s1600/armani%2Bikat%2B3.jpg](https://2.bp.blogspot.com/-vv7kub6O7uY/WAdoFj65EbI/AAAAAAAAAFk8/ybDQZON1sVMv72tILJ3Nd1tfaZHtBuySgCLcB/s1600/armani%2Bikat%2B3.jpg)

SONUÇ

Özgün tasarımların yapılmasında ve geleneksel giysilerimizin çağdaş yorumlarla sunulmasında ulusal kıyafetlerimiz önemli bir yer tutmaktadır. Bu değerleri gelecek kuşaklara aktarmak bu araştırmanın ana amacıdır. Özbek geleneksel çapan giysisini tanıtmak için yapılan bu çalışmanın gelecek nesillere ışık tutacağı düşünülmektedir.

Modern giyimin ilk modeli sayılabilecek olan bozkır tarzı giyim, Orta Asyalılar tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Özbeklerin genel giysisi, bozkır tipinin ortak giysisidir. Atlı göçebe, konar geçer bir millet olan Özbekler için at binmek önemli bir unsur olmuştur. Göçebe kültürü ve at binme özelliğine sahip oldukları için hafif bir o kadar da dayanıklı giysilere ihtiyaç duymuşlardır. Atın üzerindeyken sürtünme ile bacaklarda yaralar oluşturması gibi olumsuzluklardan etkilenmemek için pantolon ve çizme giymek zorunda kalmışlardır. Hava şartlarına göre çapan ve çizme kullanmışlardır. Özbek giyim geleneğinde, çapanın önünü örtmeye yarayan kumaş kuşaklar ve kemerler kullanılmıştır.

İnsanlar baş giyimini, ilk önceleri dış etkenlerden ve düşmandan korunmak için tercih etmişse de, baş giyimine, zamanla bireysel ve toplumsal konumlarına göre sembolik anlamlar yüklenmiştir. Şapkanın, rengi, şekli ve malzemesi takan kişinin statüsü ve toplumsal konumu hakkında ipuçları vermiştir. Özbeklerin önceleri giyim eşyalarında ana malzeme deri, kürk ve yün olmuştur. Yerleşik hayata geçmelerinden sonra, pamuk ve Çin'den alınan ipek kullanmışlardır.

Geçmiş günümüze bağlayan önemli kaynaklardan biri de geleneksel giyimlerimizdir. Giysilerin ait olduğu toplumun simgesel bir dış vurumu olarak değerlendirilmesi, bizi o kültüre ait insanların geçmişine götürmektedir. Orta Asya'da önemli bir etnik grup olan Özbek Türkleri kadim bir geleneğe ve giyim kültürüne sahiptir. Özbeklerin geleneksel giysilerini kültürel değer olarak kabul ettikleri görülmüştür. Günümüzde çok az örnekleri bulunan bu eski giysiler müzelerde, sandıklarda korunmaya çalışılmış ama bu çalışmalar yetersiz kalmıştır. Bu bağlamda geleneksel Özbek giyimi nesiller boyunca birikmiş bir geçmişin kültür

depoları konumundadır. Giyim kültürleri, Özbeklerin inceliğini, zevkini ortaya koyan bir belge niteliğindedir. Özbek millî giysileri, genellikle geniş, uzun olarak dikilmiş ve insan vücudunun tamamını kapatma özelliğine sahiptir. Bu çalışmada Özbek halkının giyinme kültürü belirlenmiş, tanımlamalar yapılmış, daha önce yapılan çalışmalardan yararlanarak daha detaylı olarak sunulmuştur. Özbek geleneksel giysileri; giysinin çeşidine, kullanım şekline, kişinin sosyal durumuna ve yaş kategorilerine göre ayrılarak; içe giyilenler, dışa giyilenler, başa giyilenler, mevsimlik giyimler, gündelik giyimler ve özel giyimler şeklinde farklılık göstermektedir. Özbek geleneksel giysileri Fergana - Taşkent bölgeleri giysileri, Buhara giysileri ve Harezm bölgesi giysileri olarak üç bölümde incelenmiştir. Fergana ve Taşkent bölgeleri giysilerinde erkeklerin genellikle yaktak (elbise), çizgili siyah ya da koyu yeşil üst giysiler giydikleri, başlarına doppi taktıkları görülmektedir. Kadın giysileri şalvar, çapan, mürsak (yelek) tan oluşmaktadır. Buhara bölgesinde erkek giysileri geniş ve uzun, genellikle sim işlemeli giysilerden oluşmaktadır. Kadınlarda gömleklerin boyları kısa, kolları geniş tercih edilmiştir. Harezm bölgesi giysilerinde, diğer bölgelere göre daha ilgi çekici, gösterişli ve daha parlak renkli kumaşlar kullanılmıştır. Harezm erkek giyimi, şekil olarak farklılık göstermeden genel özbek giyim çizgisini korumuştur.

Geleneksel giysiler günümüz moda dünyasında önemli markalar tarafından güncelenerek varlıklarını korumaktadır. İlk olarak Oscar De La Renta ve İtalyan moda evi Etro gibi çağdaş moda tasarımcılarının dikkatini çekmiştir. Balenciaga, Dior ve Valentino dâhil 2000'li yıllarda birçok markanın koleksiyonlarında geleneksel Orta Asya ikatlarına rastlanmaktadır. Oscar de la Renta; Orta Asya geleneksel ikat desenlerini 2005 yılında kullanmaya başlamış, ardından onu Dries von Noten ve Gucci izlemiştir.

Bu araştırmada, geleneksel giysilerdeki yöresel öğelerden yola çıkılarak günün moda eğilimlerine uygun giysi tasarımlarının oluşturulmasına tanık olmaktadır. Böylece önemli bir kültür unsuru olan geleneksel giysilerin izlerinin silinmemesi, ayrıca moda ve giyim sektöründe sürdürülebilirliğini sağlanması hususu hatırlatılmak istenmektedir.

TERİMLER SÖZLÜĞÜ

Abr kumaşlar : İplikleri boyayarak desen oluşturma tekniği ile elde edilen kumaş türü.

Abrband: abr tekniğini kullanan kişi. Farsçada “bulut bağlama.

Adras kumaş: ipek ve pamuk karışımından üretilmiş kumaş.

Astragan (karakol): Birkaç günlük karagül kuzusunun kıvrırcık ve parlak postu. Bu posttan yapılmış olan manto.

Atlas kumaş: Atlas kelimesi Arapça kökenli olup düz ve pürüzsüz ipek kumaş anlamına gelmektedir.

Bahmal: Özbekistan’da dokunan kadife bir kumaş türüdür.

Belbāğ, Çarsı, Qiyiçça: Erkeklerin elbise üzerinden bellerine sardıkları(bağladıkları) dört köşeli kumaş.

Beykasam (Beykasap): Boyuna çizgileri olan yarı ipekli, yarı pamuklu parlak kumaş türüdür.

Brokar: Sırma veya gümüş işlemeli tür ipekli bir kumaş türüdür.

Çapan (cüppe, kaftan) : Kış aylarında giysiler üzerine giyilen bir kat giysidir.

Çekmen : Yün ve kıldan yapılmış çoban abaları.

Çögirme (Kalpak): Kuzu derisinden dikilen baş giysisi, yani kalpak. Genellikle, Harezmîliler giyer.

Don, ishton : Çamaşır, pantolon, içdonu.

Doppi (takke) : Özbeklerin günümüzde bile yaygın olarak kullandığı hafif baş giysileri .

İkat (Abr): Dokuma işlemi başlamadan önce çözü ve atkı ipliklerinin desenlendirilme tekniğidir.

Jiyak : Çiçeklerle süslenmiş bir kurdele .

Kalampir : Biber.

Kamzul: Kolsuz uzun çapan.

Kavuş-mahsı: İnce deriden yapılmış yumuşak tabanlı çizme ve galoşa benzer ayakkabı.

Kuilak : Tunik.

Kulta (Külte): Kadınların başlarına giydikleri doppi biçiminde olan, arka tarafına saç örgüsü geçirilen elbise koluna benzer uzun kuyruktan oluşan başlıktır.

Külah: Kalın, kaba kumaştan genellikle yünden konik şekilde, içine pamuk konularak yapılan baş giyimidir.

Laçak: Kadınların başlarına giydikleri baş giysisi.

Lazım: Özbek milli giysilerinden biridir. Paça , şalvar.

Mürsak: Üstlü astarlı uzun kollu en eski kadın üst giyimidir.

Paranja: Orta Asya'da uzun bir geleneğe sahip olan sahte kollu elbisedir. Erkek cüppesinden baş ve vücudu kaplayan bir kadın başlığına dönen paranja kadınlar ve kızlar için geleneksel bir Orta Asya cübbesidir.

Salla (Sarıık) : Müslüman erkekler tarafından yaygın olarak kullanılan baş giyimidir.

Sim : Gümüş sırma teldir.

Şahi Atlas: ipek ile yapılan ikatlara padişahi (padişahlara layık kumaş) adı verilmiştir.

Tahya:Yüksekliği 15 santim olan, yarı daire şeklinde yassı baş giyimidir.

Ton : Don, cüppe, entari.

Tumar (muska) : nazardan korunmak için takılır .

Yaktak: Bez, ipek ve pamuklu kumaşlardan dikilen açık yakalı erkek gömleğidir.

Yen: Elbise kolu, Kol ağzı, Kolluk.

Zar (simli): Türkçe sözlüklerde gümüş ve gümüşten sırma olmak üzere iki karşılığı vardır.

KAYNAKLAR

KİTAPLAR

- Durmuş, İ. (1993) **İskitler (Sakalar)**, Saray, Özbek Türkleri, Genelkurmay basımevi Ankara
- Eren Hasan, “Türk Onomastique’i Hakkında”, Fuat Köprülü Armağanı, İstanbul 1953, 127-129
- Ergür A. (2002), **Tekstil Terimleri Sözlüğü**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul
- Ögel ,B.(1978) **Türk Kültür Tarihine Giriş 5** , Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara
- BARTHOLD,
- Vasilij Viladimiroviç, B.(1975) Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler**, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara
- Togan, A.Z.V. (1942) **Bugünkü Türkistan ve Yakın Tarihi**, İstanbul.

MAKALE TEZ VE RAPORLAR

- Alimova, Dilfuza. Türkiye Özbekleri Gündelik Yaşam, Kimlik Ve Bellek (Adana Ve Örneği, İstanbul Yeditepe Üniversitesi, Antropoloji Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, 2017, s.148
- Amanjani, Salimeh. Bir Çözgü Boyama-Desenlendirme Tekniği Olarak, İkat“ Ve Çağdaş Uygulaması, İstanbul, Marmara Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil Ana Sanat Dalı, Sanatta Yeterlik Tezi, 2008
- Brown, Özbek giysileri üzerine,12 Mart 2018: Bölüm1,s,4, <https://rjohnhowe.files.wordpress.com/2008/08/uzbekistanmap1991.jpg>
- Çınar, Selami, Özbekistan Türklerinin Dini Tarihi Ve Halk İnanışları, Ankara, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe Ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi,1995,s.86
- Dağlı, Barış, Kelime Kazanımı Üzerinde Bir Araştırma (Kıyafet Ve Kumaş Adları Örneği Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitim Anabilim Dalı ,Yüksek Lisans Tezi. İstanbul 2007
- Davlatova,Saodat,national costume, san’at dergisi,makale. 01.07.2006, Sayı.3-4.Özbekistan. http://sanat.orexca.com/2006/2006-3/national_costume/
- Firuz, Fevzi, Afganistan’ın Maymana Şhrinde Yaşayan Özbek Türklerinin Folkloru, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi,2013, s. 30

Gyul, Elmira; Özbekistan'ın Yaratıcı Tekstilinde Renk Gelenekleri,01 Temmuz 2008 tarihli,sayı 3-4 2781, http://sanat.orexca.com/2008/2008-3/elmira_gyul-4/

Kafalı Mustafa, Altın Ordu Hanlığının Kuruluş Ve Yükseliş Devirleri, İstanbul 1978.39.41-44Togan Bugün ki Türkîli,

Kızıkan, Esra, Eski Kumaş Desenleri Programı. Milli Saraylarda Kullanılan Kumaşlar Ve Üslupları, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı Halı Kilim Ve Eski Kumaş Desenleri Programı, Yüksek Lisans Tezi , 2015,s. 26)

Ortak miras Türk kültürünü hangi renkler anlatır. TRT Avaz Renk belgesi.

Özbek milli kıyafetleri ve takıları pdf, makale,s.694-695, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/IBRAHIMOVA-Shahina-Boboxonovna>.

Özbekistan'ın Maddi Kültürel Mirası,
[http://www.ichcap.org/eng/ek/sub2017_7/pdf_down/Uzbekistan%20ICH%20promotional%20book\(eng\).pdf](http://www.ichcap.org/eng/ek/sub2017_7/pdf_down/Uzbekistan%20ICH%20promotional%20book(eng).pdf)

Öztoksoy, Özlem N, 16– 18. Yüzyıl Osmanlı Hint- Babür Kumaş Sanatları Etkileşimleri, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı doktora Tezi, İstanbul 2007.s.

Shahverdiye, Gulmira, Azerbaycan Geleneksel Kumaş Ve Giyim Kültürünün 19. Ve 20. Yüzyıl Giyimine Yansıması, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tekstil Ve Moda Tasarımı Ana Sanat Dalı Tekstil Ve Moda Tasarımı Programı, 2015,Yüksek Lisans Tezi, s. 9

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://2.bp.blogspot.com/-dbO-GJoldbY/TdWdEwtayQI/AAAAAAAAAvw/cZUZ239X-tk/s640/Image59.jpg>

<http://3.bp.blogspot.com/-jkKnRfs-SiQ/ToJaV7adL1I/AAAAAAAAAd0/WD4f8OYHjuI/s400/ikat+coat.jpg>

http://betakrorbuxoro.uz/wp-content/uploads/2017/04/13696736_1050763824977936_265112488_n-1.jpg

http://Fayl_05-08-2017_13.pdf sayfa:23

<http://luiza-m.narod.ru/smi/tarih/resem/kamzul-3.jpg>

http://sanat.orexca.com/2009/2009-4/binafsha_nodir-2/#!prettyPhoto/5/-10.11.2018

<http://spynewsmagazine.com/wp-content/uploads/2016/12/2-4.jpg>

<http://spynewsmagazine.com/wp-content/uploads/2016/12/dildorakasimova-eyeonfashion.jpg>

http://static.akipress.org/127//.storage/canews/images/December_15UZ/tashkent/.thumbs/d1279d753046b52550e72c4114a4bec6_0_500_0.jpg

<http://thankyou.uz/media/articles/24/gallery/69027406-fd2a-4989-8af2-97e4a69ab152.jpg>

http://turkoloji.cu.edu.tr/ESKI%20TURK%20DILI/su_giysi/su_giysi.htm
ushoira@yahoo.com

<http://www.aloqada.com/m/news/2015/12/23/zhizn-v-centralnoy-azii-sekretiy-uzbekskoy-tyubetyki>.

http://www.altinmiras.com/FileUpload/ks181785/File/navruz_sirderya.jpg

http://www.artmuseum.uz/photo/gold_sewing/big/zoloto_big_6.html

http://www.artmuseum.uz/photo/national_clothes/big/odejda_big_3.jpg

http://www.artmuseum.uz/photo/national_clothes/big/odejda_big_4.jpg

http://www.artmuseum.uz/photo/national_clothes/big/odejda_big_6.jpg

http://www.artmuseum.uz/photo/tubetyki/big/tybiteiki_big_4.jpg-15.11.2018

http://www.artmuseum.uz/photo/tubetyki/big/tybiteiki_big_5.jpg

http://www.artmuseum.uz/photo/tubetyki/big/tybiteiki_big_6.jpg

http://www.artmuseum.uz/photo/tubetyki/big/tybiteiki_big_7.jpg

http://www.artmuseum.uz/photo/tubetyki/big/tybiteiki_big_8.jpg

[http://www.ichcap.org/eng/ek/sub2017_7/pdf_down/Uzbekistan%20ICH%20promotional%20book\(eng\).pdf](http://www.ichcap.org/eng/ek/sub2017_7/pdf_down/Uzbekistan%20ICH%20promotional%20book(eng).pdf)

[http://www.ichcap.org/eng/ek/sub2017_7/pdf_down/Uzbekistan%20ICH%20promotional%20book\(eng\).pdf](http://www.ichcap.org/eng/ek/sub2017_7/pdf_down/Uzbekistan%20ICH%20promotional%20book(eng).pdf) /sayfa:70

[http://www.ichcap.org/eng/ek/sub2017_7/pdf_down/Uzbekistan%20ICH%20promotional%20book\(eng\).pdf](http://www.ichcap.org/eng/ek/sub2017_7/pdf_down/Uzbekistan%20ICH%20promotional%20book(eng).pdf) sayfa 247

<http://www.indiana.edu/~ctild/gallery/var/resizes/Clothing/Accessories/DSC08660.JPG?m=1287684429>

<http://www.indiana.edu/~ctild/gallery/var/resizes/Clothing/Fabric/beqasam.JPG?m=1287506998>

<http://www.manzaratourism.com/userfiles/image/Uzbekistan/dress1.jpg>

http://www.moshetabibnia.com/media/Collection/images/430.png.750x1000_q85.png

http://www.rugrabbitt.com/sites/default/files/imagecache/big/faik_isik/14-2013/image_3.jpg

http://www.susanmeller.com/wp-content/gallery/silk-and-cotton-chapter-1/adultclothing1_large5.png

http://www.susanmeller.com/wp-content/gallery/silk-and-cotton-chapter-1/adultclothing1_large2.png

http://www.susanmeller.com/wp-content/gallery/silk-and-cotton-chapter-3/headwear3_large4.png -10-11.2018

http://www.susanmeller.com/wp-content/gallery/silk-and-cotton-chapter-3/headwear3_large5.png

<http://www.susanmeller.com/wp-content/uploads/IKAT-PANTS-ATRNB-11-photo-copy-3-1.png>

<http://www.susanmeller.com/wp-content/uploads/PARANJA-closed.png>
<http://www.susanmeller.com/wp-content/uploads/UZBEK-HAT-ATHSC-162-top.png>
<http://www.susanmeller.com/wp-content/uploads/UZBEK-HAT-ATHSC-162-side.png>
<http://www.thecamptons.com/wp-content/uploads/2018/03/277a-1.jpg>
<https://1.bp.blogspot.com/-mIzm-dTJADc/WAdexR-Yk0I/AAAAAAAAAFkg/w4GHR7ZVmAyk5oCfAonhgRr87LrIF-AWACLcB/s1600/armani%2Bikat.jpg>
https://1.bp.blogspot.com/-o4WtX401_E0/WCmnoJK9NSI/AAAAAAAAAFnw/N_a-6rqwIikwLUdQhwOKGHx2-9CWsKaFgCLcB/s1600/madina%2Bexhibtion.jpg
https://1.bp.blogspot.com/-o4WtX401_E0/WCmnoJK9NSI/AAAAAAAAAFnw/N_a-6rqwIikwLUdQhwOKGHx2-9CWsKaFgCLcB/s1600/madina%2Bexhibtion.jpg
https://1.bp.blogspot.com/-SooR499K7VQ/VOKUuIVyu5I/AAAAAAAAAELo/UEuuIl_S5wg/s1600/valentino%2B2015%2B3.jpg
<https://2.bp.blogspot.com/-axjtQcy7EQY/WCneJIWv4jI/AAAAAAAAAFoc/BRW4tgyX4DUg15nQAab40p34eELISXS5wCLcB/s1600/madina%2Bexhibition%2B1.jpg>
https://2.bp.blogspot.com/-OMAJg_9y4Dk/WAdoyivyhdI/AAAAAAAAAFIA/Z6zCBKtRMH0j_j8tnnQ1nwTPAIduEIw6QCLcB/s1600/armani%2Bikat%2Bskirts.jpg
https://2.bp.blogspot.com/-qKyLjKaye1o/WCnR6K_9QKI/AAAAAAAAAFoI/1euOVJRYxAyI7W2I95ZSmAbWIyt1aQrmQCLcB/s1600/palak.JPG
<https://2.bp.blogspot.com/-vv7kub6O7uY/WAdoFj65EbI/AAAAAAAAAFk8/ybDQZQN1sVMv72tILJ3Nd1tfaZHtBuySgCLcB/s1600/armani%2Bikat%2B3.jpg>
https://24.kg/thumbnails/31b02/dd39e/61768_w750_h562_r.jpg
https://24.kg/thumbnails/68da8/be0b1/61767_w750_h562_r.jpg
https://24.kg/thumbnails/abc7b/4d0ed/61766_w750_h562_r.jpg
https://24.kg/thumbnails/dcb7d/41947/61776_w750_h562_r.jpg
<https://collator.lacma.org/uploads/artwork/m-2018-137-13/2104/artwork.jpg>
<https://collator.lacma.org/uploads/artwork/m-2018-137-28/2085/artwork.jpg>
<https://collator.lacma.org/uploads/artwork/m-2018-137-36-pg-2018-10-11/2044/artwork.jpg>
<https://collator.lacma.org/uploads/artwork/m-2018-137-36-pg-2018-10-11/2044/artwork.jpg 02-05-2019>
<https://collator.lacma.org/uploads/artwork/pg-2018-10-7-pg-2018-10-9-ex-8689-13/2055/artwork.jpg>

<https://content.ngv.vic.gov.au/retrieve.php?size=1280&type=image&vernonID=103996>

<https://content.ngv.vic.gov.au/retrieve.php?size=1280&type=image&vernonID=103997>

<https://content.ngv.vic.gov.au/retrieve.php?size=1280&type=image&vernonID=104010-02/04/2019>

<https://content.ngv.vic.gov.au/retrieve.php?size=1280&type=image&vernonID=106273-02/04/2019>

<https://content.ngv.vic.gov.au/retrieve.php?size=1280&type=image&vernonID=103988-02/04/2019>

<https://content.ngv.vic.gov.au/retrieve.php?size=1280&type=image&vernonID=94911>

https://d3ecqbn6etsqar.cloudfront.net/9k__BRi_rNfjceiqhPgprT8RIJE=/origxorig/363630.jpg

<https://d3ecqbn6etsqar.cloudfront.net/QX35RJxdTJhVFn-bMN5TTw9x2EU=/origxorig/365006.jpg>

<https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTR1P60US5K-GHkPpTlsD7mwVb6bNRBEkN2f4SmCPi75v-7ljPj>

<https://encyclocraftsapr.com/wp-content/uploads/2018/08/Hand-woven-cotton-silk-fabric-Adras-end-of-XIX-century-Bukhara.jpg>

<https://i.pinimg.com/originals/0d/e4/be/0de4bed260ae0ee471c1c92b225784a1.jpg-10-11-2018>

<https://i-h1.pinimg.com/564x/ed/cb/0f/edcb0f7e87791ea8dcd97a9d60944cea.jpg>

<https://images.turktoyu.com/uploads/content/16-7XhqVf5fmsmndULTPSADGUYypPMETOba505NhGU2.jpeg>

<https://images.turktoyu.com/uploads/content/16-HzdR1YnAT7PeBs3TTW2FNk40IMeU7c9Jf2XmGWr3.jpeg>

<https://images.turktoyu.com/uploads/content/16-VPTTJiVNhgpC2fhwSbfNqrh3Iw4tMOxOCBj8ZAsq.jpeg>

<https://luxelookbook.me/wp-content/uploads/2018/09/ODLR-Courtesy-of-Oscar-de-la-Renta-The-Luxe-Lookbook4.jpg>

<https://luxelookbook.me/wp-content/uploads/2018/09/ODLR-Courtesy-of-Oscar-de-la-Renta-The-Luxe-Lookbook3.jpg>

https://media.vam.ac.uk/media/thira/collection_images/2007BM/2007BM4959_jpg_ds.jpg

<https://mingtepa.uz/wp-content/uploads/photo-gallery/27.jpg>

https://mir-s3-cdn-cf.behance.net/project_modules/1400/c1a7283453685.560ac32af02d6.jpg

https://mir-s3-cdn-cf.behance.net/project_modules/disp/3fcb503268914.5601a0e2a383c.jpg

https://mir-s3-cdn-cf.behance.net/project_modules/disp/4010e53268911.5601a0e2776c4.jpg

https://mir-s3-cdn-cf.behance.net/project_modules/disp/bff9233268814.5601a137ee102.jpg

<https://novotours.uz/wp-content/uploads/2017/03/uz-wed-2.jpg>

<https://orhaajans.com/ozbek-atlasi/>

<https://orhaajans.com/ozbek-atlasi/>

<https://orhaajans.com/wp-content/uploads/2018/03/%C3%B6zbek3.jpg>

<https://orhaajans.com/wp-content/uploads/2018/03/%C3%B6zbek4-300x169.jpg>

https://patrons.org.es/wp-content/uploads/2016/03/all-the-colors-of-the-rainbow_uzbekistan-ikats_-birmingham-museum-of-art_ikat24a.jpg

<https://rjohnhowe.files.wordpress.com/2008/08/bestcolormanmetalbelt2.jpg?w=900&h=788>

<https://rjohnhowe.files.wordpress.com/2008/08/bokharaemirblue3.jpg>

<https://rjohnhowe.files.wordpress.com/2008/08/officialmetalbelta2.jpg>

<https://rjohnhowe.files.wordpress.com/2008/08/tunicdrawing.jpg>

<https://rjohnhowe.files.wordpress.com/2008/08/uzbekmenbooksa1.jpg>

<https://rjohnhowe.files.wordpress.com/2008/08/womanandtwomen2.jpg>

https://sc02.alicdn.com/kf/UT8a.lQX7VXXXagOFbXv/UZBEK-PURE-SILK-IKAT-HANDCRAFTED-ABR-VELVET.jpg_350x350.jpg

https://scontent-frt3-2.xx.fbcdn.net/v/t31.0-8/28828383_1618849938183201_5794217767701504204_o.jpg?_nc_cat=100&_nc_ht=scontent-frt3-2.xx&oh=b26a11f73c283eee891eedd4eb00e760&oe=5D434B05

<https://trc-leiden.nl/trc-digital-exhibition/media/k2/galleries/112/2011.0074.JPG>

<https://trc-leiden.nl/trc-digital-exhibition/media/k2/galleries/81/2008.0217-2.JPG>

https://trc-leiden.nl/trc-digital-exhibition/media/k2/items/cache/e7c0584255fa6f2981e510285a9e9e4f_XL.jpg

https://unframed.lacma.org/sites/default/files/attachments/PG2018_10_3-AV001-20180828-Access.jpg

<https://uz.all.biz/img/uz/catalog/131483.jpg>

<https://uz.all.biz/img/uz/catalog/131487.jpg>

https://vid.alarabiya.net/images/2017/04/04/4ca164b6-6090-4d9e-b4d4-b5d141e691e5/4ca164b6-6090-4d9e-b4d4-b5d141e691e5_16x9_788x442.jpg

<https://www.advantour.com/img/uzbekistan/navruz/navruz5.jpg>

<https://www.belgeseltarih.com/wp-content/uploads/2018/07/OZBEK-DUGUN-640x409.jpg>

- https://www.bulgari-istoria-2010.com/booksBG/Ist_Sr_A_4_1.pdf/.sayfa491
- <https://www.flickr.com/photos/whltravel/4259739640/in/photostream/lightbox/>
- <https://www.inspiradata.com/wp-content/uploads/2017/02/muslim-uzbekistan-doa-jpg>
- <https://www.reckontalk.com/wp-content/uploads/2015/11/23-Myths-and-Reality-About-Uzbekistan-3.jpg>
- https://www.rfw.lv/storage/app/uploads/public/58d/b95/67a/thumb_11378_341_0_0_0_crop.jpg
- https://www.rfw.lv/storage/app/uploads/public/58d/b95/68d/thumb_11379_341_0_0_0_crop.jpg
- https://www.rfw.lv/storage/app/uploads/public/58d/b95/6f3/thumb_11385_341_0_0_0_crop.jpg
- <https://www.turktoyu.com/ozbekistan-in-yemek-kulturu-ve-en-meshur-yemekleri>
- https://www.uzbekistanphotographyworkshop.com/users/BarbaraNelson20120/uzbekistan_1-2.jpg
- <https://www.yashar-bish.com/user/products/large/SC552-Uzbek-Ikat-Cushion-Cover-38x38cm-1.jpg>
- Ibrahimova, Shahina Boboxonovna, Özbek milli kıyafetleri ve takıları, makale,s.693,
<http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/IBRAHIMOVA-Shahina-Boboxonovna>

ÖZGEÇMİŞ

1969 yılında Kabil’de doğmuştur. İlköğretimi Ahmet Merter Okulu, lise eğitimini Şehremini Lisesi’nde Fen-Matematik alanında tamamlamıştır.

1995 yılında Marmara Güzel Sanatlar Üniversitesi, Tekstil Tasarım bölümünden lisans derecesi ile mezuniyetinden sonra, 1996 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Tekstil ve Moda Tasarımı Anasanat dalında başladığı yüksek lisans eğitimine devam ederken, reklamcılık alanında çeşitli firmalarda sanat yönetmeni olarak görev almıştır.